

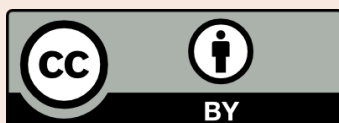

DE OORLOG ONLINE

Handreiking voor het online
beschikbaarstellen van archieven
uit en over de Tweede Wereldoorlog

Redactie: Puck Huitsing (projectdirecteur Oorlog voor de Rechter) en
Marianne Loef (Loef Advies informatiebeheer & privacywetgeving)

Vormgeving: Ellen Bouma

Op deze publicatie is een Creative Commons Naamsvermelding-licentie van toepassing. Deze publicatie mag worden bewerkt, doorgestuurd, geüpload, gedownload, gekopieerd en anderszins verspreid, zolang de titel van de publicatie en de naam van de maker vermeld worden. De gehele licentietekst is te vinden op:
<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Als je deze publicatie wilt hergebruiken kun je de volgende methode van naamsvermelding aanhouden:
De oorlog online CC BY 4.0

Foto omslag: Feestende menigte op de Dam bij de bevrijding. Op de achtergrond links op de hoek van de Nieuwendijk het wervingskantoor van de SS. Bron: Nationaal Archief.

Voor meer informatie en vragen over de inhoud van deze handreiking: info@oorlogvoorderechter.nl

INHOUD

VOORWOORD	5
LEESWIJZER	6
1. HET MAATSCHAPPELIJK BELANG VAN DIGITAAL TOEGANKELIJKE OORLOGSARCHIEVEN	9
1.1 Maatschappelijke argumenten	9
1.2 Internationaal standpunt en standpunt Nederlandse regering	10
1.3 Waarom online?	10
1.4 Conclusie	11
2. LETTER EN INTENTIE VAN DE WETGEVING	13
2.1 Samenhang AVG, UAVG en Archiefwet	13
2.2 Letter van AVG en UAVG	13
2.3 Intentie van de AVG en UAVG	15
2.4 Letter van de Archiefwet	16
2.5 Intentie van de Archiefwet	16
2.6 Letter en intentie van de auteurswetgeving	17
2.7 Eindconclusie	18
3. WAT ZIJN DE RISICO'S EN HOE KUNNEN DE BELANGEN WORDEN AFGEWOGEN?	19
3.1 Cijfermatige risicoanalyse	19
3.2 Risicoanalyse met gezond verstand	22
3.3 Hoe maak je de afweging?	23
3.4 Wat kan er in het uiterste geval gebeuren?	23
3.5 Wat zijn de auteursrechtelijke risico's?	24
3.6 Conclusie	24
4. BESCHERMENDE MAATREGELEN	27
4.1 Opstellen van een risico-analyse	27
4.2 Matchen van persoonsgegevens met overlijdensgegevens	27
4.3 Blacklisting, Named Entity Recognition (NER) en andere technieken	28
4.4 Pseudonimiseren	28
4.5 Anonimiseren	29
4.6 Toepassen van scenario's	29
4.7 Waarschuwing op de website	30
4.8 Maskeren persoonsgegevens	30
4.9 Inlogomgeving	30
4.10 Toevoegen van context	31
4.11 Voorlichting en communicatie voorafgaand en tijdens de online plaatsing	31
4.12 Procedure voor klachtenbehandeling en andere reacties	31
4.13 Maatregelen op het terrein van het auteursrecht	32
4.14 Toegepast op oorlogsarchieven	33
5. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	35
Conclusies	35
Aanbevelingen	37
BIJLAGEN	
1. Belangrijkste artikelen uit relevante wet- en regelgeving	39
2. Binnen- en buitenlandse praktijkvoorbeelden	41
3. Vergelijkend overzicht EHRI implementatie van AVG art 89 in 15 landen	51
4. Literatuurlijst	52

VOORWOORD

De komende jaren vervallen steeds meer archiefwettelijke beperkingen op de openbaarheid van archieven uit en over de Tweede Wereldoorlog. Erfgoedinstellingen bereiden zich daarop voor en willen deze openbare archieven ook online beschikbaar stellen, zoals gebruikelijk is bij veel gevraagde archieven. Dit proces is op veel plaatsen al aan de gang. Daarbij lopen instellingen op tegen de volgende vragen: Is het risico niet te groot, dat er gevoelige informatie in zit van personen die nog in leven zijn? En dat er nog auteursrecht op rust? Hoe kun je deze risico's afwegen tegen het grote maatschappelijke belang van online openbare oorlogsarchieven? En wat zijn de mogelijkheden om de risico's te verminderen? Hoe doen andere instellingen dat?

Het consortium Oorlog voor de Rechter richt zich op de openbaarmaking en volledig online plaatsing per 2025 van het grootste en meest geraadpleegde oorlogsarchief van Nederland: het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging (CABR). Consortiumdeelnemers zijn het Nationaal Archief, het Huygens Instituut, het NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies en de stichting WO2NET. Het consortium wil de met dit project opgedane ervaringen graag delen met andere instellingen, en heeft daarvoor deze handreiking opgesteld.

Het consortium heeft daarbij gebruik gemaakt van de in 2022 verschenen *Richtlijnen openbaarheid van archieven uit en over de Tweede Wereldoorlog*, uit de serie van de KVAN en KIA. Daaraan zijn nu de nieuwste inzichten en kennis, opgedaan in het project Oorlog voor de Rechter toegevoegd, en zijn tevens de meest recente binnen- en buitenlandse voorbeelden verzameld.

De oorlog online heeft een juridisch karakter, het behandelt geen ethische vraagstukken. Het gaat over de vraag: als de beperking op de openbaarheid op grond van de Archiefwet is verstreken, mag ik dan alles openbaar maken, ook al weet ik dat er mogelijk gegevens inzitten van mensen die nog in leven zijn? Of werken waar auteursrecht op rust? En mag ik dat dan online plaatsen, en onder welke voorwaarden? Het gaat niet over de vraag: Als het juridisch mag, ga je het ethisch gezien dan ook doen? Laat je dat ene dagboek, die ene foto dan ook online zien? Voor ethische vragen is sinds voorjaar 2024 het Ethisch Beraad van het consortium Oorlog voor de Rechter actief, dat in de loop van 2024 met een advies zal komen. Vooruitlopend daarop is bij de aanbevelingen in het laatste hoofdstuk alvast rekening gehouden met ethische aspecten.

In deze handreiking én in de bijlagen zijn vele recente, interessante binnen- en buitenlandse praktijkvoorbeelden te vinden. Ik hoop dan ook dat *De oorlog online* voor alle Nederlandse instellingen die oorlogsarchieven en -collecties beheren een bron van inspiratie zal zijn. Elke instelling is uiteraard zelf verantwoordelijk en besluit over het al dan niet actief online beschikbaar stellen van archieven uit en over de Tweede Wereldoorlog. Ik hoop, dat deze handreiking hiervoor bouwstenen levert en eraan zal bijdragen, dat archiefgebruikers in het hele land straks op een vergelijkbare manier deze belangrijke archieven online kunnen raadplegen.

Namens het consortium Oorlog voor de Rechter

Puck Huitsing

Programmadirecteur Oorlog voor de Rechter
maart 2024

LEESWIJZER

In hoofdstuk 1 staat het maatschappelijk belang centraal. Dat belang blijkt uit stijgende bezoekcijfers, leeft breed in de samenleving en wordt ook op regering-sniveau erkend. Het is de reden waarom de erfgoedsector belangrijke, openbare historische bronnen zoals de oorlogsarchieven online wil zetten.

Dan de juridische regels. Daarbij doemt al de vraag naar de interpretatie van wet- en regelgeving op: volgen we de letter of de intentie van de wet? Niet alleen de tekst van de AVG, UAVG, Archiefwet en auteurswetgeving zelf, maar ook die van de bijbehorende overwegingen, waarin de wetgever zijn bedoelingen heeft neergelegd, worden daarbij meegewogen. Zie daarvoor hoofdstuk 2.

Vervolgens gaat het om de proportionaliteit: over hoeveel mogelijk nog in leven zijnde mensen staan er in het archief persoonsgegevens, zijn dat bijzondere persoonsgegevens, kan ik dat beredeneren en/of uitrekenen? En welke beschermende maatregelen kan ik eventueel nemen om deze gegevens uit te zonderen en wat is de inspanning daaraan verbonden? Kan ik hetzelfde doen voor het auteursrecht? Is het mogelijk elk risico 100% uit te bannen? Zie daarvoor de hoofdstukken 3 en 4, met als belangrijkste voorbeeld het CABR.

Uiteindelijk is de som van dit alles dat er een afweging gemaakt moet worden: wat weegt als je alles overziet het zwaarst? Die afweging is een bestuurlijke, geen louter juridische. Overigens maakt de wetgeving een dergelijke belangenafweging ook mogelijk. Het komt uiteindelijk neer op de vraag: neem ik als bestuur van een erfgoedinstelling het risico dat, als alle 'passende maatregelen' conform de privacywetgeving zijn genomen, er een kleine kans overblijft dat bijzondere of gevoelige persoonsgegevens van levende personen of werken waarop auteursrecht rust, onbedoeld online komen te staan? Scherper gesteld: weegt de bescherming van de privacy van een zeer kleine groep op tegen het recht op informatie voor een grote groep? En wat kan er in het uiterste geval gebeuren als een instelling dat risico neemt?

Daarnaast is er de auteursrechtelijke afweging. Hoe groot is het nadeel voor de samenleving wanneer je auteursrechtelijk beschermd materiaal niet online zet, waardoor het publiek relevante informatie wordt onthouden? Dit moet worden gewogen tegen de mogelijke schade die je veroorzaakt én oploopt wanneer je zonder toestemming een digitale kopie beschikbaar stelt. Het lijdt geen twijfel, dat erfgoedinstellingen werken van deze makers met respect zullen behandelen en waar mogelijk van naamsvermelding zullen voorzien. Dit alles wordt behandeld in hoofdstuk 3.

In hoofdstuk 5, de conclusie, staat centraal, dat het consortium OvdR adviseert het recht op informatie voor de samenleving als geheel voorop te stellen. Daarmee, als alle beschermende maatregelen die in de Aanbevelingen zijn opgenomen, zijn gerealiseerd, het overgebleven eventuele risico op schending

van privacy en van auteursrecht te nemen. Langer wachten tot alle betrokkenen zijn overleden en alle auteursrecht is verlopen, is gezien het maatschappelijke belang niet verantwoord.

Ten slotte in Bijlage 2 een beschrijving van praktijkvoorbeelden hoe de diverse belangen in kaart gebracht worden en hoe dat in de praktijk uitpakt. Uiteindelijk moet elke erfgoedinstelling op basis van haar eigen risico-analyse een bestuurlijk besluit nemen door de daartoe aangewezen functionarissen: de directie en bestuurders van de instelling.

1. HET MAATSCHAPPELIJK BELANG VAN DIGITAAL TOEGANKELIJKE OORLOGSARCHIEVEN

Enkele citaten uit een enquête door de Stichting Werkgroep Herkenning en uit de pers:

*'Door de archieven onbeperkt open te stellen, kan van de geschiedenis worden geleerd en kan er hopelijk een dam worden opgeworpen tegen het nu weer opkomend antisemitisme.'*¹

*'Ik denk dat het goed is om ouderschap te bevragen: voorbij het cliché van zwart-wit. Wat zijn de motieven van een persoon? Een oorlog kan niet goed begrepen worden als je het verhaal van ouders niet in ogenschouw neemt.'*²

*Jair Stranders, a Jewish organizer of commemorative activities to honor resisters and Holocaust victims, said opening the archive will help with national reconciliation. "It's always better to dig where it hurts," he said. "When we want to heal together, we have to look history in the face."*³

Archieven uit of over de Tweede Wereldoorlog horen tot de meest geraadpleegde archieven van Nederland. Nog altijd, en juist steeds meer, zien we nabestaanden, maar ook andere geïnteresseerden en historici op zoek gaan naar de geschiedenis van de ouders, grootouders, het dorp, de stad en andere onderwerpen met de vraag: Wat is er nu precies in de Tweede Wereldoorlog gebeurd?

Er is nu, in onze tijd, nog steeds veel aandacht voor, ook bij jongere generaties. Zo is in 2023 weer gebleken uit de overweldigende persreacties op de aankondiging van het project Oorlog voor de Rechter, het online plaatsen van het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging vanaf 2025. Die belangstelling zal er over tien jaar ook nog zijn. De Tweede Wereldoorlog vormt immers nog steeds een moreel jipunkt

1 Uit de enquête gehouden door de Stichting Werkgroep Herkenning, die de belangen behartigt van nabestaanden van collaboratieverdachten, geciteerd in *Beladen archieven online*, 2022, pp 14-15

2 Historicus Nils Mathijssen, geciteerd in het artikel *Is het verleden van 'foute Nederlanders' straks voor iedereen toegankelijk?* *Trouw*, 16 februari 2023

3 Uit het artikel *Dutch to Make Public the Files on Accused Nazi Collaborators* in *The New York Times*, 24 april 2023.

en is bepalend geweest bij de vorming van waarden en instituties in onze huidige maatschappij zoals: democratie, mensenrechten, rechtsstaat. Tot nu toe hebben ooggetuigen het verhaal van de oorlog kunnen vertellen, maar zij zijn er steeds minder. Als we de vragen niet meer aan hen kunnen stellen, dan zullen we dat moeten doen aan het erfgoed. Dat moet dan wel beschikbaar zijn.

1.1 Maatschappelijke argumenten

Er is een groot maatschappelijk belang bij de openbaarheid, beschikbaarheid en laagdrempelige toegankelijkheid van oorlogsarchieven. Dit blijkt uit de nog steeds groeiende publieke belangstelling en stijgende bezoekerscijfers. Tijdens de enquête en interviews die in het kader van de verkenning *Beladen archieven online* zijn gehouden, is het meest gehoorde argument pro het online beschikbaar stellen van oorlogsarchieven, dat de huidige generaties er recht op hebben kennis te nemen van de feiten en gebeurtenissen uit de oorlog.⁴

Oorlogsarchieven hebben een heel divers karakter. Bij gemeentearchieven en regionale historische centra vind je uiteenlopende typen archieven, zoals van de overheid: de gemeentesecretarie, de luchtbeschermingsdienst of de gemeentepolitie, het Militair Gezag, en van particulieren: familie- en persoonsarchieven, archieven van kerken en synagogen, van politieke partijen, culturele instellingen, bedrijven en hulpverleningsorganisaties. Bij het Nationaal Archief (NA) bevindt zich het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging (CABR), dat als justitieel archief én archief over berechting van collaboratieverdachten extra beladen is. Daarnaast beheert het NA onderdelen van het Rode Kruis archief, de collectie Arbeidsinzet en andere belangrijke centrale oorlogsarchieven. Bij het NIOD is onder meer een belangrijke collectie egodocumenten van zeer diverse brieven-schrijvers te vinden: vervolgd Joden, dwangarbeiders, onderduikers, politieke gevangenen, verzetsmensen, displaced persons, vluchtelingen en oostfrontvrijwilligers, zie verder de voorbeelden in Bijlage 2.

4 *Beladen archieven online*, pp 14-16

In al deze archieven vind je naast de grote historische gebeurtenissen de ‘kleine geschiedenis’: personen en zaken die in families, straten, dorpen en steden speelden. Tot nu toe zijn die verborgen omdat de meeste oorlogsarchieven nog niet op dat niveau toegankelijk en vindbaar zijn. Dit terwijl juist persoonlijke, kleine en lokale geschiedenissen het grote landelijke verhaal van de oorlog kunnen nuanceren. In het onderwijs en voor het grote publiek zijn juist dit soort verhalen een geschikt middel om inleving in de oorlog mogelijk te maken. Recent bleek weer, dat het bedroevend is gesteld met de kennis over de oorlog bij middelbare scholieren. Een impuls in het onderwijs over de oorlog en de holocaust is hard nodig.⁵

Tegelijkertijd zal een betere toegankelijkheid van oorlogsarchieven het zwart/wit beeld over de oorlog kunnen nuanceren. Wanneer de archieven beter zijn in te zien zal het beeld van ‘goed en fout’ genuanceerd kunnen worden. Het overgrote deel van de bevolking was noch collaborateur, noch verzetsheld maar trachtte alleen maar het hoofd boven water te houden. Deze werkelijkheid is in de historische wetenschap wel bekend, maar bij het grote publiek nog niet. Openheid en laagdrempelige toegang tot de archieven kan dit duidelijk maken, mythes ontzenuwen en een einde maken aan lokale geruchten die nog steeds de ronde doen, terwijl met behulp van de archieven inzicht in het verleden verkregen kan worden.⁶

Voor nabestaanden van slachtoffers én daders tenslotte blijkt het vaak essentieel om zoveel mogelijk te weten te komen wat er met hun familie is gebeurd. Zij willen de feiten weten, los van de vermoedens en emoties die zij vaak door het zwijgen in de familie hun hele leven hebben gehad. De archieven kunnen, als ze in de juiste context worden gelezen, behulpzaam zijn bij het reconstrueren van het verleden. Nabestaanden kunnen er ‘dubbel’ in zitten: enerzijds angst voor het oprakelen voor oud zeer, en bij nabestaanden van collaborateurs angst om opnieuw gestigmatiseerd te worden. Anderzijds opluchting dat de waarheid, die niet altijd zo zwart is als men vreesde, nu bekend is zodat zij ermee in het reine kunnen komen.

5 Onder meer is hierover in februari 2024 een symposium voor het onderwijs gehouden in het Vrijheidsmuseum in Nijmegen, zie <https://vrijheidsmuseum.nl/wat-is-er-te-doen/nieuws/symposium-onderwijs-over-de-tweede-wereldoorlog-in-het-bijzonder-de-holocaust>

6 Overigens is niet alles, wat je leest in de archieven wáár. Bronnen kunnen een gekleurde visie geven, zeker bijvoorbeeld getuigenissen in rechtszaken of ooggetuigenverslagen. Daarom is het geven van context bij oorlogsarchieven erg belangrijk.

1.2 Internationaal standpunt en standpunt Nederlandse regering

In de Declaratie van Stockholm (2000) hebben landen zich verbonden om blijvend aandacht te geven aan het verhaal van de Holocaust, om nieuwe vormen van antisemitisme en xenofobie te bestrijden. In januari 2020 hebben de lidstaten dat opnieuw bevestigd, uit bezorgdheid over het groeiend antisemitisme. In de hernieuwde Declaratie van Stockholm wordt gepleit voor de openheid van de archieven, omdat ze feitelijk bewijs zijn, waarmee de ontkenning van de Holocaust kan worden ontkracht.⁷

Vanwege het grote belang van de toegankelijkheid van de oorlogsarchieven heeft de staatssecretaris van VWS, coördinerend bewindspersoon voor het onderwerp ‘herinnering aan de Tweede Wereldoorlog’, het onderwerp ‘beschikbaarstelling van bronnen’ hoog op de beleidsagenda staan.

„..ik [ben] als coördinerend bewindspersoon verantwoordelijk voor het blijven vertellen van het verhaal van de Tweede Wereldoorlog en het blijven herdenken en herinneren hiervan. De gesprekken die ik met nabestaanden heb gevoerd, maken duidelijk hoe de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog doorwerkt in het leven van mensen voor opeenvolgende generaties. Daarnaast is deze geschiedenis van grote invloed geweest op de inrichting van de maatschappij waarin wij leven en de grote waarde die wij hechten aan democratie en vrijheid.”⁸

1.3 Waarom online?

Archieven in fysieke vorm zijn vaak kwetsbaar en moeilijk toegankelijk. Niet alleen is de papierkwaliteit uit die periode vaak slecht en lijden de originelen onder raadpleging. Ook zijn de documenten meestal fysiek slechts vindbaar via één of twee ingangen, bijvoorbeeld naam of datum, en/of beschrijving van inventarisnummers, en niet met een muisklik binnen seconden op alle voorkomende woorden in de tekst. Door archieven te scannen en digitaal toegankelijk te maken, worden de originelen gespaard en kan op alle woorden in de archieven worden gezocht. Daardoor worden veel meer typen onderzoek mogelijk en kunnen dwarsverbanden worden gelegd die anders niet of alleen met heel veel inspanning tot stand zouden komen. Ook biedt een gedigitaliseerd archief de mogelijkheid om feitelijke context te geven, waar mogelijk op documentnri-

7 Zie <https://www.ihra2023.hr/declarations-and-documents/>

8 Brief van de Staatssecretaris van VWS van 9 november 2022 (Kamerstukken II 2022/2023, 20454, nr. 178).

veau. Dat is nu de actuele kennis van ooggetuigen over de oorlogsperiode verdwijnt hard nodig. Kortom, het voordeel van een digitaal archief is vooral de verbeterde doorzoekbaarheid.

Om de oorlogsgeschiedenis voor nieuwe generaties en het grote publiek beschikbaar te stellen, is online vindbaarheid van de bronnen onmisbaar. In onze digitale tijd is de maatschappij en zijn speciaal jongere generaties digitaal, online georiënteerd. Als het niet via het web te vinden is, dan bestaat het voor velen niet. Daar komt bij, dat de overheid het in het kader van het 'recht op informatie' en speciaal het recht om de eigen geschiedenis te kennen van belang vindt, dat burgers zonder tussenkomst van instellingen kunnen vinden wat zij zoeken. Zij hoeven dan niet te reizen en zijn niet afhankelijk van de openingsuren van studiezalen, hoeven niet geregistreerd te worden noch in te loggen om hun zoektocht te kunnen starten. Voor educatieve doelen gelden deze voordelen al helemaal. Het is dan ook al decennia gebruikelijk in het archiefwezen, dat belangrijke archieven gedigitaliseerd online zonder inlog ter beschikking worden gesteld. Dit is ook reden voor de overheid om te investeren in de online beschikbaarstelling van oorlogserfgoed, onder meer via financiële bijdragen van meerdere ministeries aan projecten als Oorlog voor de Rechter.

1.4 Conclusie

Het maatschappelijk belang van openstellen en beschikbaarstellen van archieven uit en over de Tweede Wereldoorlog is groot, en getuige de grote en nog steeds groeiende belangstelling voor de oorlogsarchieven leeft het onderwerp 80 jaar na de oorlog nog steeds. Dit wordt nationaal en internationaal ook op regeringsniveau onderkend. Veel nuances uit de oorlogstijd zijn onbekend en daardoor leven er nog steeds clichébeelden en denken in 'goed' en 'fout' bij het grote publiek. De behoefte aan meer genuanceerde en betere informatie blijkt ook anno 2024 nog te bestaan. De kennis over die periode blijkt bij de jongste generatie bedroevend. Digitalisering ligt voor de hand, enerzijds om de kwetsbare papieren originelen te sparen, anderzijds om archieven die fysiek minder goed doorzoekbaar zijn, optimaal toegankelijk te maken. Digitale toegankelijkheid waarbij op elk woord gezocht kan worden en waarbij feitelijke context wordt gegeven, zal het historisch onderzoek naar en de kennis over de Tweede Wereldoorlog zowel bij het grote publiek als bij de weten-

schap spectaculair verrijken. Ook is duidelijk, dat voor een breed publiek en vooral jongeren en het onderwijs, oorlogsarchieven laagdrempelig toegankelijk moeten zijn, en dat betekent in de huidige tijd online. Voor nabestaanden is het essentieel, dat zij liefst zonder drempels: reizen naar instellingen, openingstijden van studiezalen, registratie en wachtwoorden kennis kunnen nemen van de oorlog en zo hun eigen familiegeschiedenis kunnen reconstrueren. Kortom, een goede online toegankelijkheid van oorlogsarchieven is van cruciale betekenis voor het ontstaan van meer kennis over en begrip van de Tweede Wereldoorlog. Dit zal de persoonlijke én collectieve verwerking van wat toen is gebeurd in ons land en de betekenis daarvan voor onze tijd stimuleren.

DANSEN!

IN HET THEATRO

REN MULLER AND HIS BAND

opnieuw meer 20 dansers omvat
van 8 tot 12 uur voorstellingen
DE WEDUWTE SCHLAGERS

Prima balletleiding
Geen Swing

In het Theatro is het al gewoonte
om - 2 half uur voor de voorstelling
de dansers te laten zien

ZUIVERING

De lijst van de zuiveringscommissie van de Gemeente Rotterdam, 1945.

Voor het Stadsbestuur, Arbeidsbureau en de Gemeenteraad

Nr. 1. J. J. van der Vliet	1. J. J. van der Vliet
Nr. 2. J. J. van der Vliet	2. J. J. van der Vliet
Nr. 3. J. J. van der Vliet	3. J. J. van der Vliet
Nr. 4. J. J. van der Vliet	4. J. J. van der Vliet
Nr. 5. J. J. van der Vliet	5. J. J. van der Vliet

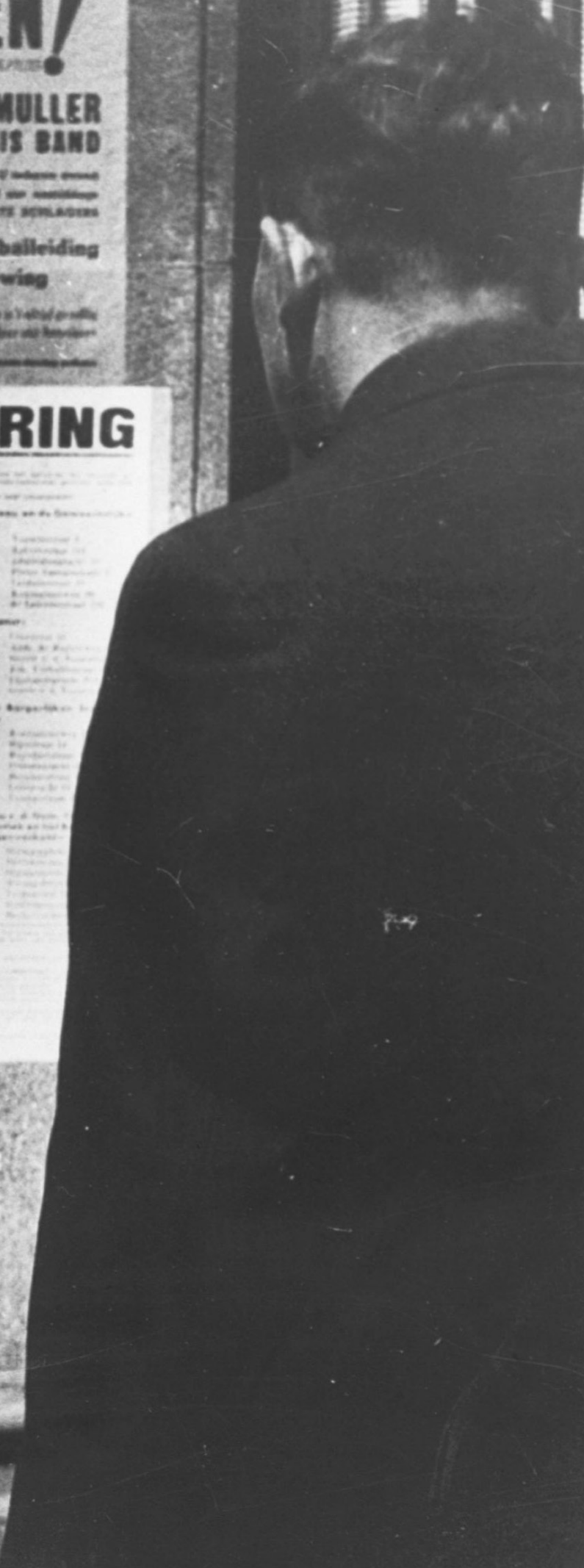
Voor den Gemeente-Overstede

Nr. 1. J. J. van der Vliet	1. J. J. van der Vliet
Nr. 2. J. J. van der Vliet	2. J. J. van der Vliet
Nr. 3. J. J. van der Vliet	3. J. J. van der Vliet
Nr. 4. J. J. van der Vliet	4. J. J. van der Vliet
Nr. 5. J. J. van der Vliet	5. J. J. van der Vliet

Voor het Bevolkingsregister, den Burgerlijken Stand en de Rijks-Burgemeester

Nr. 1. J. J. van der Vliet	1. J. J. van der Vliet
Nr. 2. J. J. van der Vliet	2. J. J. van der Vliet
Nr. 3. J. J. van der Vliet	3. J. J. van der Vliet
Nr. 4. J. J. van der Vliet	4. J. J. van der Vliet
Nr. 5. J. J. van der Vliet	5. J. J. van der Vliet

De lijst van de zuiveringscommissie van de Gemeente Rotterdam, 1945. De lijst is bedoeld voor de gemeenteraad en de bevolkingsregister. De lijst is bedoeld voor de gemeenteraad en de bevolkingsregister. De lijst is bedoeld voor de gemeenteraad en de bevolkingsregister.

2. LETTER EN INTENTIE VAN DE WETGEVING

Wat staat er nu precies in wet- en regelgeving over de bescherming van persoonsgegevens, het intellectuele eigendom van de objecten en de openbaarheid van archieven, toegepast op archieven uit en over de Tweede Wereldoorlog? En wat is, naast de letter, de geest of intentie van deze wetgeving?

2.1 Samenhang AVG, UAVG en Archiefwet

De Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG), de Uitvoeringswet AVG en de Archiefwet zijn tegelijkertijd op de oorlogsarchieven van toepassing.

De AVG is in mei 2018 in werking getreden in alle lidstaten van de Europese Unie en regelt de omgang met en bescherming van persoonsgegevens in het algemeen: gewone én bijzondere persoonsgegevens. De wet geldt uitsluitend voor gegevens die herleidbaar zijn tot levende, natuurlijke personen.⁹ In de Nederlandse Uitvoeringswet AVG (UAVG) worden in aansluiting op de AVG nadere regels gegeven voor de verwerking van persoonsgegevens in ons land.

De Archiefwet 1995 geldt in Nederland, op Aruba, Curaçao en Sint Maarten en regelt de omgang met ‘archiefbescheiden’ die worden gedefinieerd als overheidsarchieven, ongeacht hun vorm, óf particuliere archieven die berusten in een archiefbewaarplaats van de overheid. Omdat in de meeste overheids- en particuliere archieven van de laatste honderd jaar gegevens over levende personen in de zin van de AVG (kunnen) voorkomen zijn AVG, UAVG en Archiefwet in samenhang op die archieven van toepassing. De Archiefwet is dan ook in artikel 2A gekoppeld aan de UAVG. De bepalingen in de Archiefwet over openbaarheid van historische archieven – archieven die in een archiefbewaarplaats berusten zijn in principe voor iedereen openbaar, behoudens enkele uitzonderingen - én de bepalingen van de AVG en UAVG moeten dan ook in samenhang

worden gezien.¹⁰ AVG/UAVG en Archiefwet spreken elkaar niet tegen, maar vullen elkaar aan.

2.2 Letter van AVG en UAVG

De AVG is uitsluitend van toepassing op verwerkingen van persoonsgegevens van natuurlijke, levende personen. Dat betekent dat de AVG niet geldt voor bijvoorbeeld nabestaanden van overleden personen, die bezwaar hebben tegen openbaarmaking van informatie over hun familieleden. Tenzij er persoonsgegevens van de nabestaanden zelf – bijvoorbeeld als klein kind – in de archieven voorkomen, daarvoor geldt de AVG wel. Ook geldt de AVG alleen voor gegevens van geïdentificeerde personen, niet voor gegevens die onvoldoende zijn om te kunnen herleiden tot een bepaalde persoon, bijvoorbeeld alleen een naam, zoals in (oorlogs)archieven vaak het geval is.

De AVG geldt verder voor geautomatiseerde verwerkingen van persoonsgegevens en op persoonsgegevens die in een bestand zijn opgenomen. De AVG definieert een ‘bestand’ als ‘elk gestructureerd geheel van persoonsgegevens, die volgens bepaalde criteria toegankelijk zijn’.¹¹ Dit betekent dat de AVG van toepassing is op de persoonsgegevens die in fysieke én in gedigitaliseerde oorlogsarchieven voorkomen.

Verder is van belang, dat de AVG specifieke regels bevat voor bijzondere persoonsgegevens en persoonsgegevens van strafrechtelijke aard. Deze komen veel voor in de oorlogsarchieven. Bijzondere persoonsgegevens zijn gegevens over onder meer ras of etnische afkomst, politieke opvattingen, religieuze of levensbeschouwelijke overtuigingen, gegevens over gezondheid, of gegevens met betrekking tot iemands seksueel gedrag of seksuele gerichtheid. De AVG verbiedt in principe dit soort gegevens te verwerken als het gaat om levende personen. Tegelijkertijd geeft de AVG

⁹ Omwille van de leesbaarheid is ervoor gekozen niet per zinsdeel een verwijzing naar wet- en regelgeving te plaatsen, maar een beschrijving van de belangrijkste artikelen en jurisprudentie op te nemen, zie bijlage 1.

¹⁰ Na de inwerkingtreding van de herziene Archiefwet, naar verwachting in 2026, zal dit in principe niet veranderen.

¹¹ Het Europees Hof van Justitie geeft hier overigens een ruime uitleg aan, zodanig dat ook papieren dossiers die volgens een andere systematiek dan op naam toegankelijk zijn, eronder vallen. Zie: HvJ EU 10 juli 2018, C-25/17, ECLI:EU:C:2018:551 (Jehova's getuigen). R.o. 56.

op dit verbod een aantal uitzonderingen, bijvoorbeeld in het kader van 'archivering in het algemeen belang, wetenschappelijk of historisch onderzoek'. Bij de verwerking van bijzondere en strafrechtelijke gegevens over levende personen ten behoeve van historisch of wetenschappelijk onderzoek gelden de volgende voorwaarden:

- de verwerking is noodzakelijk met het oog op wetenschappelijk of historisch onderzoek of statistische doeleinden;
- het onderzoek dient een algemeen belang;
- het vragen van uitdrukkelijke toestemming blijkt onmogelijk of vraagt een onevenredige inspanning;
- bij de uitvoering van de verwerking is voorzien in waarborgen die de persoonlijke levenssfeer van de betrokkenen niet onevenredig schaden.¹²

Archiefinstellingen zijn gewend hun gebruikers van die archieven, die mogelijk dit type bijzondere gegevens over levende personen bevatten, op deze voorwaarden te wijzen. Het is ook een belangrijke privacybeschermende maatregel en kan gezien worden als een van de 'passende maatregelen' die nodig zijn bij verwerkingen in de oorlogsarchieven, zie hoofdstuk 4.

Grondslagen voor verwerkingen van persoonsgegevens in verband met oorlogsarchieven

Volgens de AVG is voor elke verwerking van persoonsgegevens een legitieme reden, in de AVG 'grondslag' genoemd, nodig. Dus zeker ook voor de (online) beschikbaarstelling van archieven met – al dan niet bijzondere of strafrechtelijke – persoonsgegevens in de zin van de AVG, dat wil zeggen gegevens herleidbaar tot levende personen. Drie grondslagen zoals genoemd in artikel 6 van de AVG zijn toepasbaar:

Grondslag toestemming: Wanneer de betrokkene(n) over wie de gegevens gaan, toestemming heeft of hebben gegeven voor de verwerking.

Grondslag wettelijke verplichting: Als het gaat om de verwerkingen beheren, toegankelijk maken en openbaar stellen van archieven is de grondslag 'wettelijke verplichting' op basis van de Archiefwet. De overheid is op grond van die wet gehouden archieven over te brengen, te bewaren en

na afloop van de beperkingstermijn openbaar beschikbaar te stellen.¹³ Als het gaat om de verwerking 'online beschikbaar stellen van archieven', is de AVG-grondslag niet alleen maar wettelijke verplichting. De Archiefwet heeft het over openbaar en raadpleegbaar stellen, niet in welke vorm dat moet, dus naast 'wettelijke verplichting' geldt ook de volgende grondslag (en voor niet onder de Archiefwet vallende instellingen uitsluitend).

Grondslag 'taak van algemeen belang': Het publiek in het algemeen, amateur en professionele onderzoekers, nabestaanden, onderwijs en media hebben groot belang bij het zo laagdrempelig mogelijk toegang hebben tot informatie en zeker in het geval van de veel gevraagde en geraadpleegde oorlogsarchieven. Het online aanbieden hiervan is dan ook een maatschappelijk belangrijke taak.

Grondslagen voor de gebruiker: Vervolgens heeft de gebruiker van het archief weer eigen gronden nodig voor eventuele verdere verwerking, en is deze daar ook verwerkingsverantwoordelijk voor in de zin van de AVG. De grondslag kan bijvoorbeeld zijn: toestemming van de betrokkene(n), historisch of wetenschappelijk (familie)onderzoek. Alleen als de verwerking bedoeld is voor zuiver 'persoonlijke of huishoudelijke activiteiten van een natuurlijk persoon', waaronder bijvoorbeeld een persoonlijke kopie maken van een document en dit thuis bewaren, valt dit niet onder de AVG.

Passende maatregelen

Op grond van de AVG is het ook voor het verwerken van persoonsgegevens omwille van 'archivering in het algemeen belang, wetenschappelijk of historisch onderzoek of statistiek' nodig om 'passende maatregelen' te treffen om de privacy te beschermen. In het geval van bijzondere en strafrechtelijke persoonsgegevens zelfs 'passende en specifieke maatregelen'. Deze moeten bestaan uit 'technische en organisatorische maatregelen om de inachtneming van het beginsel van minimale gegevensverwerking te garanderen.' Dit is niet verder uitgewerkt in AVG noch in regelgeving. In hoofdstuk 4 van deze handreiking worden mogelijke passende en specifieke maatregelen die erfgoedinstellingen kunnen treffen bij het online beschikbaar stellen van oorlogsarchieven verder uitgewerkt.

¹² Artikelen 9 en 10 van de AVG, jo. artikelen 24 en 32, onder f van de UAVG.

¹³ Artikel 6.1 onder a, c en e van de AVG. De grondslag 'wettelijke verplichting' geldt alleen voor archiefinstellingen die onder de Archiefwet vallen.

2.3 Intentie van de AVG en UAVG

De bedoeling van de AVG en de UAVG blijkt niet alleen uit de wetsartikelen zelf, maar ook uit de overwegingen voorafgaand aan de AVG. Zo luidt overweging 4:

‘De verwerking van persoonsgegevens moet ten dienste van de mens staan. Het recht op bescherming van persoonsgegevens heeft geen absolute gelding, maar moet worden beschouwd in relatie tot de functie ervan in de samenleving en moet conform het evenredigheidsbeginsel tegen andere grondrechten worden afgewogen.’

Dit maakt het mogelijk om ook binnen de kaders van de AVG een belangenafweging te maken. De AVG is net als alle Europese privacywetgeving gestoeld op Europese verdragen zoals het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Daarin is het recht op privacy net als een aantal andere mensenrechten niet neergelegd als een absoluut, maar als een relatief recht, zoals ook blijkt uit de hierboven aangehaalde overweging. In voorkomende gevallen moeten deze grondrechten tegen elkaar worden afgewogen en doen Europese en nationale wetgevers en rechters dat ook. Zo is het grondrecht op informatie en vrije nieuwsgaring naast dat van de privacy ook van groot belang. In de bepalingen van de AVG zelf zijn daarom diverse uitzonderingen op de privacyregels opgenomen die te maken hebben met dit recht. Zie bijvoorbeeld artikel 85 van de AVG, dat is uitgewerkt in artikel 43 van de UAVG, waarin vele uitzonderingen op de privacyregels worden gegeven als het gaat om verwerking van persoonsgegevens voor ‘journalistieke doeleinden’ en ‘academische, literaire of artistieke uitdrukkingvormen.’

De AVG erkent ook het belang van archivering en historisch onderzoek. In AVG artikel 5.1 onder b wordt bijvoorbeeld gesteld, dat ‘*verdere verwerking van persoonsgegevens met het oog op archivering in het algemeen belang, wetenschappelijk of historisch onderzoek of statistische doeleinden moet worden beschouwd als rechtmatig en in overeenstemming met het oorspronkelijke doel*’. Dit geldt ook voor bijzondere persoonsgegevens, zo is te vinden in artikel 9.2 onder j.

In overweging 156 wordt gesteld, dat er bij het verwerken van persoonsgegevens op grond van ‘archivering in het algemeen belang, wetenschappelijk of historisch onderzoek’ enzovoort wel ‘passende waarborgen’ gegeven moeten worden ter bescherming van de privacy. Hierbij

worden genoemd het principe van ‘minimale gegevensverwerking’ en pseudonimisering, dat is het niet-herleidbaar maken van gegevens tot personen, waar dat mogelijk is. Ook moeten de lidstaten aan betrokkenen de mogelijkheid geven bezwaar te maken, te rectificeren enzovoort. Dit alles is terechtgekomen in artikel 89 van de AVG waarin is bepaald, dat voor verwerkingen op grond van ‘archivering in het algemeen belang, historisch of wetenschappelijk onderzoek etc.’ ‘technische en organisatorische maatregelen’ moeten worden getroffen om minimale gegevensverwerking te garanderen. Als het doel bereikt kan worden via pseudonimisering, dan geniet dat de voorkeur.

Overweging 158 gaat specifiek over verwerkingen van persoonsgegevens met het oog op ‘archivering in het algemeen belang’. Daarvoor geldt ook de AVG, maar die is niet van toepassing op gegevens van overledenen. Vervolgens luidt de overweging:

‘De lidstaten moeten tevens worden gemachtigd om te bepalen dat persoonsgegevens voor archiveringsdoeleinden verder mogen worden verwerkt, bijvoorbeeld met het oog op het verstrekken van specifieke informatie over het politiek gedrag onder voormalige totalitaire regimes, over genocide, misdaden tegen de menselijkheid, met name de Holocaust, of over oorlogsmisdaden.’

In Nederland is nog geen concrete invulling gegeven aan dit punt. De European Holocaust Remembrance Infrastructure (EHRI) heeft in november 2022 een vergelijkende studie over de praktijk in 15 EU-landen gepubliceerd, zie bijlagen 2 en 3.¹⁴

In overweging 160 ten slotte wordt gesteld, dat de AVG ook geldt voor verwerkingen van persoonsgegevens met het oog op historisch onderzoek, waaronder in de overweging ook genealogisch onderzoek wordt verstaan. Er wordt nog eens herhaald, dat de AVG niet geldt voor gegevens over overleden personen.¹⁵

¹⁴ European Holocaust Remembrance Infrastructure, Report on impact of GDPR, november 2022, H2020-INFRAIA-2019-1, GA no. 871111, zie <https://www.ehri-project.eu/deliverables-ehri-3-2020-2024>. N.B: Volgens uitspraak van de Raad van State betekent Preambule 158 niet, dat er geen voorwaarden mogen worden gesteld aan inzage van oorlogsarchieven conform de AVG, zie RvS 29 januari 2020, nr. 201 903394/1/A3.

¹⁵ Voor algemene informatie over toepassing van de AVG bij archiefinstellingen zie <https://kia.pleio.nl/groups/view/e6cc3917-44f8-4dc6-ab25-65550c841624/informatierecht/wiki/view/f5d004ea-5ab5-45a1-b87d-577d41eb2d1b/veelgestelde-vragen-over-de-avg>

Samenvatting AVG

De AVG-grondslag voor de verwerking: 'online en doorzoekbaar beschikbaar stellen van oorlogsarchieven' is, als er geen 'toestemming betrokkene' is:

1^e. de wettelijke taak: openbaar en kosteloos raadpleegbaar stellen van historische, in een archiefbewaarplaats berustende archieven en (artikel 6.1 onder c van de AVG en artikelen 14 t/m 17 van de Archiefwet 1995)

2e. taak van algemeen belang (artikel 6.1 onder e van de AVG en 14 t/m 17 AW 1995)

Tevens geldt artikel 9.2 onder j van de AVG, waarin als één van de uitzonderingen op het verbod op verwerking van bijzondere persoonsgegevens wordt genoemd: archivering in het algemeen belang, wetenschappelijk of historisch onderzoek of statistische doeleinden overeenkomstig artikel 89, lid 1.

Vervolgens worden in artikel 89.1 van de AVG 'passende waarborgen in overeenstemming met deze verordening voor de rechten en vrijheden van de betrokkene' vereist bij verwerking van persoonsgegevens op deze gronden.

Dit is verder uitgewerkt in artikel 24 van de UAVG, waar als voor-

waarden voor verwerking van bijzondere persoonsgegevens met als doel archivering, wetenschappelijk of historisch onderzoek etc. worden gesteld:

- de verwerking is noodzakelijk met het oog op wetenschappelijk of historisch onderzoek of statistische doeleinden overeenkomstig artikel 89, eerste lid, van de AVG;
- het onderzoek dient een algemeen belang;
- het vragen van uitdrukkelijke toestemming blijkt onmogelijk of kost een onevenredige inspanning;
- bij de uitvoering is voorzien in zodanige waarborgen dat de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen niet onevenredig wordt geschaad.
- In artikel 32.f van de UAVG worden dezelfde voorwaarden gesteld aan verwerking van strafrechtelijke persoonsgegevens voor deze doelen.
- Ten slotte hecht de AVG blijkens overweging 158 grote waarde aan 'het verstrekken van informatie over politiek gedrag onder dictaturen, genocide, misdaden tegen de menselijkheid, specifiek de Holocaust en oorlogsmisdaden'. Informatie die volop is te vinden in de oorlogsarchieven.

2.4 Letter van de Archiefwet

De Archiefwet op zijn beurt stelt in artikel 2A, verwijzend naar hoofdstuk 3 van de UAVG, dat verwerking van bijzondere en strafrechtelijke persoonsgegevens in archieven door archiefbewaarplaatsen is toegestaan, met uitzondering van het ter raadpleging of gebruik ter beschikking stellen van deze gegevens. Dit betekent dat het ter raadpleging of gebruik beschikbaar stellen van (gedigitaliseerde) archiefbescheiden met bijzondere en strafrechtelijke gegevens van levende personen niet mag, tenzij er sprake is van een uitzondering waarbinnen verwerking is toegestaan, zoals voor historisch en wetenschappelijk onderzoek.¹⁶ Reden om deze voorwaarden altijd te vermelden, zie hoofdstuk 4 onder 'Waarschuwing op de website'.

Vervolgens geeft de Archiefwet in artikel 15 aan, dat archieven in een archiefbewaarplaats, die in principe openbaar zijn, om een aantal welomschreven redenen mogen worden beperkt in openbaarheid. Twee van die redenen zijn 'de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer' en 'het voorkomen van onevenredige bevoor- of benadeling van betrokkenen of van derden'. In de praktijk en in de

jurisprudentie worden deze principes uitsluitend toegepast op de levenssfeer van levende personen. Archiefwettelijke beperkingen op de openbaarheid zijn altijd eindig in de tijd, maximaal 75 jaar met een mogelijkheid tot verlenging na besluit van de minister of, bij decentrale overheden, het college van GS.¹⁷ Zolang de beperking duurt kunnen belanghebbenden zoals historische onderzoekers of personen, die gegevens over zichzelf of familieleden willen inzien, toch op aanvraag en onder voorwaarden toegang krijgen tot beperkt openbare archieven. Bij archiefinstellingen wordt hiervoor een aanvraagformulier gebruikt en wordt bekeken of een aanvrager aan de voorwaarden voldoet. Dit zijn veelal dezelfde voorwaarden als gegeven in AVG en UAVG. In de praktijk worden de meeste aanvragen ingewilligd.

2.5 Intentie van de Archiefwet

Uit de Memorie van Toelichting op de Archiefwet 1995 valt op te maken, dat openbaarheid van archieven een van de pijlers onder de wet is:

¹⁶ Zie de hiervoor genoemde voorwaarden genoemd in artikelen 24 en 32f van de UAVG.

¹⁷ In het wetsvoorstel Archiefwet 2021, dat naar verwachting in 2026 in werking treedt, is de maximale beperkingstermijn voor bijzondere, strafrechtelijke en gevoelige persoonsgegevens verlengd tot 110 jaar.

‘Juist in de archieven is vastgelegd op welke wijze de overheid zich in politieke en bestuurlijke zin heeft beziggehouden met de samenleving. In ons staatsbestel rust dan ook op de overheid de plicht haar archieven in beginsel open te stellen voor de burger. Openbare archieven zijn onmisbaar voor de rechtsstaat. Maar bovendien vormen zij een vitaal onderdeel van het culturele erfgoed van een natie. Het bestuderen van archieven door duizenden mensen, vakmensen en amateurs, vormt niet alleen een bijdrage aan de cultuurontwikkeling, maar archiefonderzoek is tevens een vorm van cultuurparticipatie. Ik vind het voor de instandhouding en ontwikkeling van onze cultuur van grote betekenis dat veel mensen eraan kunnen deelhebben.’

Ook uit de wettekst zelf, vooral de artikelen 14 t/m 17 blijkt, dat de wetgever de openbaarheid van archieven als een groot goed beschouwt, waar alleen in enkele welomschreven gevallen uitzonderingen op gelden. Daaronder de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer. In één zin kan de intentie van de Archiefwet worden omschreven als:

openbaar, tenzij

2.6 Letter en intentie van de auteurswetgeving

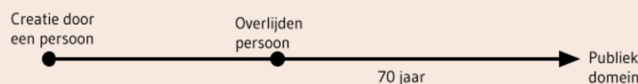
De Auteurswet en de Wet op de naburige rechten zijn wetten die de maker en diens rechtverkrijgende controle geeft over wat er mag gebeuren met het materiaal dat de persoon gemaakt heeft. Voor het online plaatsen van materiaal waarbij deze wetten van toepassing zijn, is toestemming nodig. Bij de auteurswet gaat het hier om de intellectuele creatie van de maker, bij de wet op de naburige rechten gaat het om de opname van een uitvoering, en de daaropvolgende openbaarmaking, reproductie, etc. van deze uitvoering.

2.6.1 Letter van de wetgeving

Het auteursrecht beslaat alle literaire en artistieke werken die de eigen intellectuele creatie van de maker zijn. Op sommige typen werken in de archieven rust dan ook nooit auteursrecht. Denk bijvoorbeeld aan formulieren met feitelijke informatie, voedselbonnen en publicaties van de overheid. Bij deze categorie werken hoef je dan ook geen rekening te houden met het auteursrecht. Mocht er onverhoopt toch auteursrecht op bestaan, dan is de impact van het beschikbaar stellen zo laag dat dat risico genomen kan worden. Voor werken van uitvoerend kunstenaars gaat het om uitvoeringen van andermans werk, zoals bladmuziek, een scenario voor een toneelstuk, etc. Hierbij is elke uitvoering op zich beschermd.

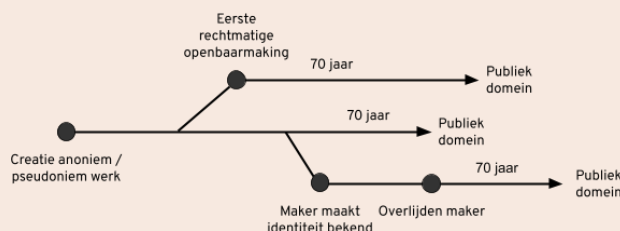
Deze wetten geven een tijdelijk uitsluitend recht. Ze mogen andere personen uitsluiten bij het doen van zekere acties. Doordat deze rechten tijdelijk zijn, zijn ze voor veel van de documenten in WO2-archieven waarschijnlijk al verlopen. Dit geldt zeker voor het auteursrecht van vrijwel iedereen die overleden is tijdens de oorlog.

Denk bij auteursrechtelijk beschermde werken bijvoorbeeld aan dagboeken, foto's, krantenartikelen, brieven, etcetera. Wanneer de maker van zo'n werk bekend is en deze geen organisatie is, dan duurt het auteursrecht tot en met de eerste januari volgende 70 jaar na de dood van deze maker. Ofwel, het auteursrecht is in 2024 verlopen op alle makers die voor 1954 overleden zijn. Ze zijn dan publiek domein.

Figuur 1. Duur auteursrecht bij natuurlijk persoon

Is daarentegen de maker niet bekend, dan hebben deze anonieme of pseudonieme werken een andere beschermingsduur. Je weet immers niet wanneer de maker overleden is. In dat geval duurt het auteursrecht 70 jaar na creatie of eerste openbaarmaking. Heeft de maker zichzelf bekend gemaakt dan gaat de normale termijn van 70 jaar na diens dood lopen. Bij werken waar alleen de naam van de uitgever of bedrijf op staat, geldt dezelfde duur als een anoniem werk. Ofwel, in 2024 is het auteursrecht verlopen op anonieme, pseudonieme werken en werken van organisaties die openbaar zijn gemaakt (of nog nooit openbaar zijn gemaakt) van voor 1954.

Figuur 2. Duur auteursrecht bij anonieme en pseudonieme werken

De wet op de naburige rechten is een recht dat heel erg lijkt op het auteursrecht, maar deze is bedoeld voor uitvoerende kunstenaars, mensen die andermans werk

uitvoeren. Denk hierbij aan acteurs en muzikanten. Dit is bijvoorbeeld van toepassing op alle audio- en audiovisuele producties, zoals opnames van toneelstukken, films, e.d. Zowel het auteursrecht als het naburige recht kan van toepassing zijn op hetzelfde werk. Voor film is de duur van het auteursrecht langer dan de naburige rechten die op dezelfde film bestaan. Hierbij geldt het auteursrechtelijk regime zoals hierboven beschreven. De hoofdregisseur, de scenarioschrijver, de schrijver van de dialogen en degene die ten behoeve van het filmwerk de muziek heeft gemaakt moeten meer dan 70 jaar geleden overleden zijn voordat het auteursrecht vervallen is.

Voor andere uitvoerend kunstenaars gaat het niet om het overlijden maar om het moment van openbaarmaking, of als het nooit openbaar gemaakt is om het moment van creatie. De termijn is hierbij ook afhankelijk van allerlei factoren. Voor het gemak kan ervan uitgegaan worden dat alle werken van uitvoerend kunstenaars openbaar gemaakt of gemaakt voor 1954 in 2024 niet langer beschermd zijn door het naburige recht. Let op, het auteursrecht kan nog wel van toepassing zijn.

2.6.2 Intentie van de auteurswetgeving

Het auteursrecht en naburige rechten moeten creativiteit bevorderen door makers de mogelijkheden en tijd te geven om de investering van de creatie terug te verdienen. Dit zijn zogenaamde economische rechten: *Het auteursrecht en de naburige rechten [zijn ...] fundamenteel [...] voor een schepping van de geest [...] en de ontwikkeling van creativiteit in het belang van de auteurs, de culturele industrie, de consumenten en de samenleving in haar geheel.*¹⁸

Een werk dat in het archief terecht komt, heeft vaak geen economische waarde meer. Het wordt niet meer gereproduceerd of verkocht, tweedehands handel uitgezonderd. Erfgoedinstellingen hebben meer te maken met de maatschappelijke waarde dan met de economische waarde van deze objecten. Het beschikbaarstellen van archiefmateriaal door archiefinstellingen maakt dan ook nauwelijks inbreuk op de economische waarde van werken.

Naast de economische rechten zijn er morele of persoonlijkheidsrechten, zoals het recht om genoemd te worden

bij openbaarmakingen en recht om je te kunnen verzetten tegen vermindering van het werk. Deze moeten per testament of codicil aan erfgenamen overgedragen worden. Het ligt in de aard van de erfgoedinstellingen om voorzichtig om te gaan met het werk van de makers, bijvoorbeeld door zorgvuldig de herkomst van werken te documenteren. Erfgoedinstellingen begrijpen deze intentie dan ook maar al te goed.

2.7 Eindconclusie

Wanneer we willen handelen naar de letter van de wet, moet gewacht worden tot 2045 of 2050 zodat zeker is dat alle betrokkenen die in WO2-archieven voorkomen zijn overleden. Voor mogelijk auteursrechtelijk beschermde werken zouden deze termijnen nog langer kunnen zijn. Dit is echter, gezien het grote maatschappelijke belang van openbare en online toegankelijke oorlogsarchieven niet aanvaardbaar. AVG en UAVG maken een belangenafweging tussen privacy en andere belangen mogelijk. Ook op het terrein van het auteursrecht kan een belangenafweging worden gemaakt, waarbij de maatschappelijke waarde van het openbaar en online beschikbaar stellen en de waarschijnlijkheid dat claims worden ingediend, een rol spelen. In deze handreiking wordt dan ook uitgegaan van handelen in de geest, en niet naar de letter van de wet.

¹⁸ Overweging 11 bij *Richtlijn betreffende de beschermingstermijn van het auteursrecht en van bepaalde naburige rechten* Zie <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006L0116>

3. WAT ZIJN DE RISICO'S EN HOE KUNNEN DE BELANGEN WORDEN AFGEWOGEN?

In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe de risico's die verbonden zijn aan het online beschikbaarstellen van Tweede Wereldoorlog-archieven geanalyseerd en afgewogen kunnen worden tegen het maatschappelijk belang ervan. Op grond van de AVG is het maken van een privacy risicoanalyse verplicht voorafgaand aan risicovolle verwerkingen van persoonsgegevens, waaronder het online plaatsen van een archief als het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging (CABR) zeker geschaard kan worden.¹⁹

Aan de hand van het voorbeeld van het CABR wordt hieronder duidelijk gemaakt, hoe zo'n analyse eruit kan zien. Het CABR is naast omvangrijk ook een zeer beladen, justitieel archief over de vervolging van collaborateurs na de oorlog, en is zeker niet representatief voor alle oorlogsarchieven.²⁰

Een grondige analyse zoals in dit hoofdstuk beschreven zal dan ook niet voor alle WO2-archieven nodig en/of haalbaar zijn. Wel is het zaak door het opstellen van een uitgebreide of korte analyse voor elk oorlogsarchief of conglomeraat van archieven de privacyrisico's in kaart te brengen. Zie ook de voorbeelden in de bijlage, zoals dat van het Utrechts Archief, waar een methode is ontwikkeld op basis van beslisbomen. Daarnaast wordt in dit hoofdstuk beschreven hoe je een risico-analyse op het terrein van het auteursrecht kunt uitvoeren.

Wanneer de risico's in kaart zijn gebracht, kunnen daarbij passende maatregelen worden genomen die deze risico's kunnen verminderen of uitbannen. Zie daarvoor het volgende hoofdstuk.

19 Zie AVG artikel 35. In het Nederlands wordt zo'n analyse een 'gegevensbeschermingseffectbeoordeling' genoemd. Er bestaan diverse modellen, zoals het rijks model: <https://www.kcbr.nl/beleid-en-regelgeving-ontwikkeling/integraal-afwegingskader-voor-beleid-en-regelgeving/verplichte-kwaliteitseisen/data-protection-impact-assessment>, dat is uitgewerkt in de model analyse voor de gezinskaarten van het bevolkingsregister: <https://kia.pleio.nl/groups/view/e6cc3917-44f8-4dc6-ab25-65550c841624/kennisplatform-informatierecht/blog/view/95b09b21-ddc6-404c-90c5-2b44d1dc6334/gezinskaarten-kunnen-onder-vijf-voorwaarden-online.Toepassing-van-zo'n-model-is-niet-verplicht,-er-kan-ook-een-verkorte-analyse-worden-gemaakt>.

20 Zie <https://oorlogvoorderechter.nl/>

3.1 Cijfermatige risicoanalyse

Het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging (CABR), dat sinds 2000 bij het Nationaal Archief berust, is het omvangrijkste archief over de Tweede Wereldoorlog in Nederland en werd gevormd in de periode 1944 - 1952. In dit archief bevinden zich dossiers van 425.000 personen die verdacht werden van collaboratie met de Duitsers. Het archief is eigenlijk opgebouwd uit een groot aantal kleine archieven van instellingen verbonden aan de bijzondere rechtspleging zoals tribunalen, bijzondere gerechtshoven, procureurs fiscaal en opsporingsdiensten. Het archief beslaat totaal 3800 meter en bevat gegevens niet alleen over verdachten, maar ook over slachtoffers en getuigen. Het bevat een schat aan tot nu toe onbekende verhalen en feiten over gebeurtenissen, locaties en personen uit de oorlogstijd. De beperkingen op de openbaarheid van het CABR vervallen volgens een ministerieel besluit uit 2000 in 2025. Om de toegankelijkheid te verbeteren en de kwetsbare originelen te sparen, heeft het consortium Oorlog voor de Rechter besloten het CABR, na een veelbelovende steekproef in 2019, in zijn geheel te digitaliseren en online toegankelijk te stellen. Dit proces loopt tot 2027, met een eerste release op internet van de eerste scans in 2025, het jaar waarin het CABR openbaar wordt.²¹

In 2021-2022 is in opdracht van het Nationaal Archief door bureau EIFFEL een analyse uitgevoerd van de juridische aspecten, waarvan het belangrijkste is het privacyrisico van het openbaar worden van het CABR.²² De opdracht werd geconcretiseerd in de vraag hoe groot de kans is, dat er in 2025 gegevens van dan nog levende personen (online) beschikbaar komen en zo ja, welk type gegevens dit dan zijn.

Als methode is gekozen voor een steekproef van 441 inventarisnummers uit het totaal van 104.000. In totaal

21 Zie besluit van de minister van Justitie van 1 november 2000, nr. 5060744, bijlage bij de verklaring van overbrenging van het CABR uit 2000. Het Consortium wordt gevormd door het Nationaal Archief, het NIOD, het Huygens Instituut en het Netwerk Oorlogsbronnen, nu WO2NET. Zie verder bijlage 2.

22 EIFFEL Onderzoek CABR. Een onderzoek naar de toegankelijkheid van het Centraal archief bijzondere rechtspleging vanuit een juridisch perspectief, Nationaal Archief, februari 2022 (ongepubliceerd).

heeft EIFFEL 12.763 dossiers en 55.329 documenten doorgenomen. Dit zou volgens de formule die EIFFEL gebruikt een betrouwbaarheid van 95% geven voor het hele CABR-archief. De steekproef heeft geleid tot heel veel data over personen, afkomstig uit de diverse tribunaal-, gerechtshof- en andere archieven en uit alle voorkomende typen documenten. Vervolgens zijn al deze gegevens in een app ingevoerd en met elkaar gecombineerd.

Zo werd direct inzicht verkregen in welke persoonsgegevens in elk type document in het CABR voorkwamen. Hierbij is geen onderscheid gemaakt tussen functies van personen. Gegevens van alle in het archief voorkomende personen, naast verdachten ook getuigen, gerechtsambtenaren en slachtoffers zijn in het onderzoek meegenomen. Er bleken 67 verschillende typen documenten voor te komen, variërend van processen-verbaal (21,2% van het totaal) tot vonnissen, correspondenties en uittreksels uit het strafregister (0,2%). Vervolgens is bekeken welk type persoonsgegevens in elk type document voorkwam. Daarvoor zijn de persoonsgegevens verdeeld in:

- hoog risico, dit zijn de 'bijzondere en strafrechtelijke persoonsgegevens' uit de AVG
- midden risico (bijvoorbeeld geslacht, functie, financiële gegevens)
- laag risico (naam en adres)

De conclusie van EIFFEL is, dat persoonsgegevens met een hoog privacyrisico (bijzondere en strafrechtelijke persoonsgegevens conform de AVG) in feite in alle typen documenten voorkomen, dit betreft ongeveer 27% van alle documenten in de steekproef. In circa 73% van de documenten komen persoonsgegevens met een laag of midden privacyrisico voor, ook dit betreft alle typen documenten.

Het zou dus weinig zin hebben, een uitsplitsing van het CABR te maken naar type document zoals proces-verbaal of correspondentie, als dit al haalbaar en wenselijk zou zijn. Zinvoller is om te berekenen, hoe groot de kans is, dat betrokkenen in 2025 nog in leven zijn en als die kans er is, om welke persoonsgegevens het dan gaat.

Om de levenskans per 2025 (jaar van openbaarheid) te kunnen berekenen, zijn leeftijdscategorieën bepaald zoals die in de documenten voorkomen: 0-5 jaar, 5-10 en vervolgens 10-20, 20-30, 30-40 enzovoort. Bij de bere-

kening van de levenskans in 2021 (jaar van de analyse) en 2025 is uitgegaan van de cijfers van het CBS, dus de statistische kans en van de jongste persoon, die in een document voorkomt. Daarnaast hanteert het NA het beleid van 100 plus één jaar na het geboortjaar als levenskans, daarom is de levenskans vanaf 101 jaar en ouder in 2025 als niet bestaand beschouwd. Van een groot deel van de in de steekproef voorkomende personen wordt overigens geen leeftijd genoemd, zodat van hen geen risico valt in te schatten. Voor de duidelijkheid nog even herhaald: niet alleen gegevens van verdachten, maar ook van getuigen, politie- en rechtbankmedewerkers, slachtoffers en iedere andere persoon die in de onderzochte stukken voorkomt, zijn meegenomen.

De grafiek op de pagina hiernaast: Fig. 4 geeft de gemiddelde levenskans van de in de hele steekproef voorkomende jongste personen in 2021 en in 2025 weer, afgezet naar het aantal documenten waar ze in voorkomen. Deze grafiek leert ons, dat in verreweg de meeste documenten (rode lijn) personen voorkomen met een lage of niet-bestaande kans dat ze in 2021/2025 nog in leven zijn, namelijk met leeftijden tussen de 90 en 140 jaar in 2021 (donkerblauwe staaf) en 2025 (lichtblauwe staaf). NB: Het handelt hier over alle documenten, niet alleen die met een hoog privacyrisico. Het merendeel van de documenten met persoonsgegevens, ongeveer 73% heeft een laag of midden risico, zie Fig. 3.

Vervolgens is gekeken naar het totale aantal documenten in de steekproef mét en zonder kans dat de betrokkene in leven is in 2025. In de groep waarvan de geboortedatum is vermeld kan er onderscheid gemaakt worden tussen de documenten waarin personen mét een (statistische) levenskans in 2025 en zonder een levenskans in 2025 voorkomen; de grens ligt bij 101 jaar in 2025. Er zijn totaal 55.329 documenten in de steekproef. Van deze documenten is er voor 9.256 van de erin voorkomende personen geen geboortedatum vermeld. Bij de 34.971 documenten waarbij wel een leeftijd van (jongste) betrokkenen bekend is, is de leeftijd in 2025 hoger dan 101 jaar, dus statistisch geen levenskans. Bij 11.102 documenten is de leeftijd in 2025 101 jaar of jonger, dus wel een kans.

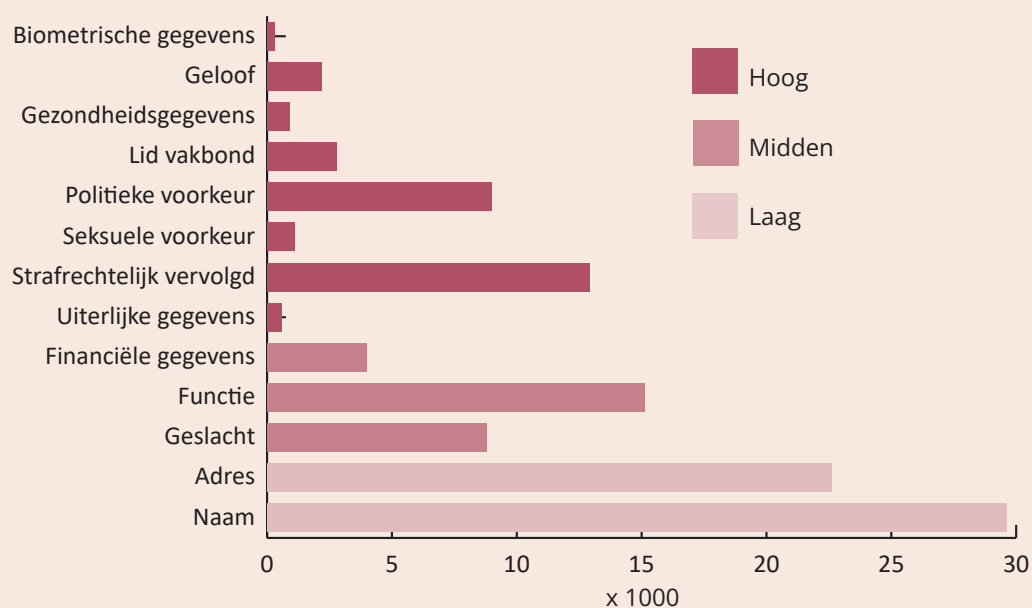

Fig. 3: Hoeveelheid in de documenten van de steekproef voorkomende persoonsgegevens, verdeeld in privacy-risico-categorie. Bron: EIFFEL rapportage 2022.

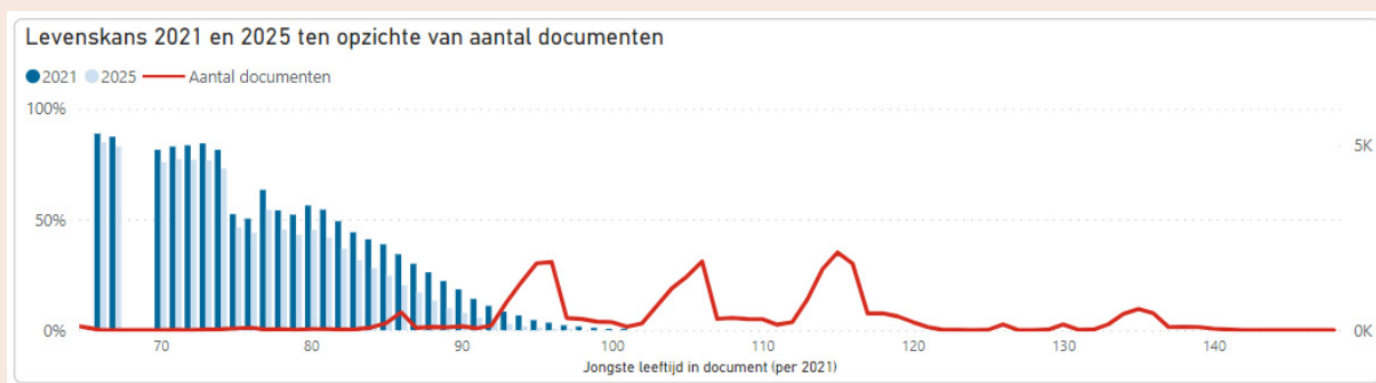

Fig. 4: Levenskans in 2021 en 2025 van de in de hele steekproef voorkomende jongste personen, afgezet tegen het aantal documenten waarin zij voorkomen. Bron: EIFFEL rapportage, 2022.

Tabel 1: Aantal documenten uit de steekproef waarin betrokkenen een levenskans hebben in 2025

Levenskans	Aantal	Percentage
nee	34.971	75,9%
ja	11.102	24,1%
	46.073	100%

Bron: EIFFEL

Tabel 2: Aantal documenten met levenskans van erin voorkomende betrokkenen in 2025 per leeftijd

Documenten	% t.o.v. totaal	Leeftijd	Levenskans
3081	27,80%	101	0,56%
2580	23,20%	100	0,56%
1637	14,70%	99	1,14%
208	1,90%	98	1,68%
74	0,70%	97	2,82%
306	2,80%	96	3,85%
227	2,00%	95	5,65%
133	1,20%	94	7,82%
105	0,90%	93	9,94%
1160	10,40%	92	13,37%
424	3,80%	91	17,06%
106	1,00%	90	20,35%
510	4,60%	89	24,71%
26	0,20%	88	28,09%
79	0,70%	87	31,49%
35	0,30%	86	36,76%
16	0,10%	85	41,76%
57	0,50%	84	45,26%
52	0,50%	83	43,06%
114	1,00%	82	45,45%
80	0,70%	81	54,29%
37	0,30%	80	44,01%
27	0,20%	79	46,44%
3	0,00%	78	72,98%
11	0,10%	77	76,69%
2	0,00%	76	76,96%
1	0,00%	73	78,51%
11	0,10%	72	82,46%

Bron: EIFFEL

Ten slotte is in de bovenstaande Tabel 2 een specificatie te zien van de 11.102 documenten uit de steekproef waarin per document de jongste betrokkenen voorkomen met een (statistische) levenskans in 2025. Kijkend naar deze groep is opvallend dat meer dan de helft daarvan in 2025 de leeftijd van 100 en 101 zou hebben. Zij hebben een zeer kleine statistische kans om in 2025 nog in leven te zijn (0,56%), maar dat is toch een kans, en daarom zijn zij

meegemeld. Deze groep personen komt voor in de hoogste aantallen documenten (3.081 en 2.580) uit de steekproef. Onderin de tabel zien we de documenten uit de steekproef waarin de jongste personen de hoogste levenskans hebben in 2025, zij zijn dan 72 of 73 jaar. Dit betreft echter weinig documenten: 1 resp. 11 documenten.

Helaas is het niet mogelijk om op grond van de verzamelde gegevens nader te preciseren in welke van deze documenten het gaat om persoonsgegevens met een hoog privacyrisico. Wel wijst het EIFFEL onderzoek zoals we zagen uit, dat in 27% van het totale aantal documenten uit de steekproef gegevens voorkomen met een hoog privacyrisico.

3.2 Risicoanalyse met gezond verstand

Naast een cijfermatig en statistisch onderbouwde risico-inschatting naar bovenstaand voorbeeld kunnen erfgoedinstellingen, die hun archieven veelal goed kennen, ook een eigen risicoanalyse met 'gezond verstand' maken. Vragen zijn dan: welk type persoonsgegevens komt in dit specifieke archief voor, hoe gevoelig zijn die gegevens en hoe groot is de kans dat de betrokkenen op het moment van openbaar worden en online plaatsen nog leven? Als voorbeeld hieronder de analyse die intern voor het project Oorlog voor de Rechter is gemaakt voor het CABR.

De volgende categorieën zijn daarbij onderscheiden: de verdachten, de functionarissen van de rechtbanken, de getuigen, de slachtoffers en de kinderen van verdachten, getuigen en slachtoffers. Per categorie maakte men de volgende inschatting:

1. De verdachten: deze komen altijd voor met geboortedatum en -plaats, dus kunnen worden geïdentificeerd én worden veelal met bijzondere en strafrechtelijke gegevens vermeld. Door matching, dat is digitale vergelijking met overlijdensgegevens, bijvoorbeeld met het Register van Overledenen van het CBG, kan worden gecheckt of zij nog in leven zijn, en als dat zo is, kunnen hun gegevens worden uitgezonderd van online plaatsen. Daarnaast kan er, volgens staand beleid van het Nationaal Archief, van worden uitgegaan dat personen geboren vóór 1924 zijn overleden. Gegevens van overledenen kunnen online.
2. Functionarissen van de rechterlijke macht: er kan van uitgegaan worden, dat deze destijds volwassen waren, dus in grote meerderheid geboren vóór 1924. Bovendien

waren zij in functie, ambtenaar, en dat is geen bijzonder, strafrechtelijk of gevoelig gegeven. Deze gegevens kunnen zonder meer online.

3. Getuigen. Deze worden soms mét, maar vaak ook zonder geboortedatum vermeld. Er kan van uitgegaan worden, dat zij destijds volwassen waren, dus in grote meerderheid geboren vóór 1924. Het risico, dat zij nog in leven zijn en er van hen gevoelige gegevens online komen, is zeer klein. Het risico dat zij met bijzondere of strafrechtelijke persoonsgegevens worden vermeld, is bovendien kleiner dan bij de verdachten. Degenen zonder geboortedatum kunnen niet worden geïdentificeerd, waarmee hun privacy in principe is beschermd. Wel zouden zij na online plaatsing alsnog geïdentificeerd kunnen worden met behulp van andere online bronnen. Dit is een klein risico. Deze gegevens kunnen online geplaatst, mits er beschermende maatregelen worden genomen.
4. Slachtoffers. Sommigen kunnen nog in leven zijn, bijvoorbeeld slachtoffers die in de oorlog kind waren. Van hen wordt soms, maar vaak ook niet de geboortedatum vermeld. Ook kunnen hier bijzondere persoonsgegevens bij betrokken zijn zoals: etniciteit, medische gegevens, religie. Voor degenen zonder geboortedatum geldt net als bij de getuigen, dat zij in principe niet geïdentificeerd kunnen worden en daarmee hun privacy beschermd is. Het aantal zeer jonge slachtoffers, dat in 2025 nog in leven kan zijn, is in verhouding klein. Kortom: deze gegevens kunnen met een laag risico online, voorzien van beschermende maatregelen.
5. Kinderen van verdachten, getuigen en slachtoffers die soms met, en soms zonder geboortedatum of andere identificatoren in de stukken voorkomen. Zij kunnen nog in leven zijn en ook bij hen kunnen mogelijk bijzondere persoonsgegevens betrokken zijn. Voor hen geldt hetzelfde als voor de zeer jonge slachtoffers.

In Bijlage 2 zijn meerdere andere voorbeelden te vinden van hoe een analyse van privacyrisico's in de praktijk kan worden aangepakt.

3.3 Hoe maak je de afweging?

Nemen we hier weer het voorbeeld van het CABR. Uit het bovenstaande blijkt, dat de mogelijkheid dat er nog bijzondere/gevoelige gegevens van levende personen online komen te staan in 2025 zeer klein is, maar niet nul. De afweging is dan: moet het belang van die zeer kleine groep opwegen tegen het belang van het recht op informatie van

de grote groep potentieel geïnteresseerden en belanghebbenden? Zoals in Hoofdstuk 2 is gebleken, maakt de wetgeving een dergelijke afweging mogelijk. In het geval van het CABR is gekozen voor het maatschappelijk belang van de openbaarheid en online beschikbaarheid. Daarmee het overblijvende risico, nadat alle mogelijke 'passende maatregelen' conform de AVG zijn genomen, te accepteren. Bij dit besluit speelde de omvang van het archief – bijna vier strekkende KM – een rol: het is onmogelijk om handmatig de overblijvende gevoelige persoonsgegevens te traceren en uit te zonderen van publicatie.

3.4 Wat kan er in het uiterste geval gebeuren?

Wat gebeurt er als ondanks alle beschermende maatregelen, zoals beschreven in het volgende hoofdstuk, toch onbedoeld bijzondere of strafrechtelijke gegevens over een levende persoon online komen te staan? Hierbij moet worden bedacht, dat de privacywetgeving niet geldt voor nabestaanden van overleden personen. Een nadelig gevolg voor nabestaanden die niet zelf in het archief voorkomen is dus geen juridisch, eerder een ethisch risico. Toch is dit risico opgenomen in het onderstaande, omdat het reëel is.

Schade bij betrokkenen of hun nabestaanden: Wanneer onbedoeld gevoelige gegevens over een nog levende persoon in de openbaarheid komen, kan dit leiden tot nadelige gevolgen zoals psychische en lichamelijke klachten, (vermeende) maatschappelijke stigmatisering en gevoelens van pijn en/of uitsluiting bij de betrokkene of, bij overleden personen, diens nabestaande(n). Er kan ook misbruik worden gemaakt door de bekende internet trolls, die alsnog betrokkenen en/of nabestaanden online zwart maken.

Klacht bij de erfgoedinstelling: De betrokkene of nabestaande kan dan een klacht indienen bij de erfgoedinstelling. De instelling moet daarvoor een goede procedure en goede voorzieningen klaar hebben, zie het volgende hoofdstuk. De ervaring leert, dat als de betreffende informatie snel offline gehaald wordt, de meeste klagers tevreden zijn. Ook gaat het meestal om het bieden van een luisterend oor. Maar wat gebeurt er, als de klager niet tevreden is met het resultaat?

Autoriteit Persoonsgegevens: In zo'n geval kan een betrokkene een klacht indienen bij de Autoriteit Persoonsgegevens (AP). Deze zal dan onderzoeken, in geval het gaat om gegevens over levende personen, welke maatregelen

de instelling heeft genomen om de privacy te beschermen, bijvoorbeeld of deze een risico-analyse heeft gemaakt en andere in deze handreiking behandelde maatregelen. Voor overleden personen geldt de privacywetgeving niet. Als de instelling bewust beleid heeft gevoerd en gedocumenteerde keuzen zijn gemaakt op basis van een risico-analyse, en ondanks dat toch onbedoeld een gevoelig persoonsgegeven is gepubliceerd, zal de toezichthouder anders – milder – oordelen dan wanneer beleid en maatregelen onvoldoende waren of hebben ontbroken. In laatste instantie kan een boete volgen.²³

Voordeel van een dergelijke procedure zal zijn, dat dit meer duidelijkheid zal scheppen over wat wél en wat niet van een erfgoedinstelling verwacht kan worden in dezen.

Rechtszaak: Klagers kunnen stellen dat zij schade lijden en naar de rechter stappen. Dan kan er een civiele zaak worden aangespannen. Rechtbanken zullen voor een deel eenzelfde soort informatie inwinnen als de AP, maar meer dan de toezichthouder een afweging maken tussen de privacy en het maatschappelijk belang van (online) openbaarheid van het betreffende oorlogsarchief. Dit kan in het uiterste geval leiden tot een uitspraak, waarbij de erfgoedinstelling een schadevergoeding moet betalen aan de betrokkene en de betreffende informatie offline moet halen of laten. Voordeel van een rechtsgang is, dat die de nodige jurisprudentie zal opleveren. Dit zal de nodige duidelijkheid scheppen voor zowel de erfgoedwereld en het archiefwezen, als de archiefgebruikers. Overigens blijkt uit jurisprudentie met betrekking tot het openbaar maken van persoonsgegevens over de Tweede Wereldoorlog, dat rechters tot nu toe steeds beslist hebben in het voordeel van het ‘recht op informatie’.²⁴

Imagoschade bij de erfgoedinstelling: Negatieve publiciteit die mogelijk voortkomt uit klachtenprocedures of die wordt gezocht door ontevreden gebruikers of derden, zullen de instelling geen goed doen.

3.5 Wat zijn de auteursrechtelijke risico's?

Het komt maar zelden voor dat een rechthebbende zich bij een erfgoedinstelling meldt en eist dat het materiaal niet beschikbaar gesteld wordt op basis van het auteurs-

recht. Deze kans wordt groter wanneer het om bijzonder materiaal gaat, zoals bijvoorbeeld werk van Anne Frank of wanneer de inhoud dermate gevoelig is dat de maker of erfgenaam er alles aan wil doen om het materiaal niet zichtbaar te hebben. Maar dit zijn uitzonderingen.

Wanneer het auteursrecht nog wel van toepassing is en je hierop inbreuk maakt dan kan de rechthebbende een vergoeding vragen voor jouw inbreuk. Deze vergoedingen kunnen voor meer recent materiaal snel oplopen. Voor foto's is het niet ongewoon om een claim te ontvangen van meerdere honderden euro's.

Een dergelijke claim kan aangevochten worden bij de rechter, en dat is vaak maar deels succesvol. De Nederlandse rechter kent namelijk geen boetes toe, maar veroordeelt de inbreukmakende partij tot het betalen van de daadwerkelijk geleden economische schade. Dit is voor erfgoedmateriaal bijna altijd lager dan het geclaimde bedrag. Uit de jurisprudentie is duidelijk dat deze schadevergoeding bij geen economische schade nihil kan zijn, maar het is ook mogelijk dat voor sommige inbreuken de schadevergoeding meerdere honderden euro's kan zijn.²⁵

Wanneer je voor de rechter komt kan je er bijna wel van uitgaan dat er inbreuk plaats heeft gevonden, en dat betekent voor een Nederlandse rechter vaak dat je veroordeeld wordt tot het betalen van de proceskosten en de kosten van advocaat van de tegenpartij. Deze laatste kosten lopen in de duizenden euro's. Deze juridische kosten zijn eigenlijk de grootste financiële impact op het terrein van het auteursrecht.

3.6 Conclusie

De privacyrisico's verbonden aan het online beschikbaar stellen van archieven uit en over de Tweede Wereldoorlog kunnen op verschillende manieren in kaart worden gebracht. Cijfermatig en zeer grondig, zoals in de aanpak van bureau EIFFEL voor het CABR is gebeurd, of simpeler en met gezond verstand. In Bijlage 2 zijn meer voorbeelden van de tweede categorie uitgewerkt, zoals die van het Utrechts Archief, het RHC Tilburg of het NIOD.

²³ zie Boetebeleidsregels Autoriteit Persoonsgegevens 2019, <https://wetten.overheid.nl/BWBR0041994/2019-03-15>.

²⁴ Zie *Beladen archieven online*, pp. 10-11

²⁵ Zie <https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:RBAMS:2015:3231> en <https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:RBMNE:2020:2793>

Uit de analyses van het CABR die als voorbeeld in dit hoofdstuk zijn gegeven, blijkt dat het risico, dat gegevens met een hoog privacyrisico over levende personen bij het online plaatsen van het archief in 2025 openbaar worden, klein tot zeer klein is, maar niet nul. Ditzelfde zal gelden voor veel andere oorlogsarchieven, die nu net als het CABR ook zo'n 75 tot 80 jaar oud zijn, maar meestal minder beladen zijn. In het uiterste geval, wanneer onbedoeld bijzondere/strafrechtelijke gegevens online komen te staan van nog levende betrokkenen, kunnen zij daar psychische en lichamelijke schade van ondervinden. De betreffende erfgoedinstelling loopt dan in laatste instantie het risico op boetes van de Autoriteit Persoonsgegevens of de rechter, op negatieve publiciteit en imagoschade. In het geval van het CABR is de afweging gemaakt tussen de privacy van de zeer kleine groep, die mogelijk benadeeld wordt en het recht op informatie van de grote groep, waaronder nabestaanden, die belang heeft bij de online openbaarheid van het archief. Besloten is, het belang van de grote groep te laten prevaleren, en dus een klein risico te nemen, maar wel voldoende maatregelen te nemen die het risico op privacyschending zoveel mogelijk verminderen. Hierbij speelt de omvang van het CABR (bijna vier strekkende KM) en de daaraan verbonden onmogelijkheid van handmatige controle een rol.

Een aparte categorie wordt gevormd door de personen, die in de archieven genoemd worden zonder geboortedatum en – plaats en/of andere identificatoren. Juist omdat deze personen niet te identificeren zijn, is hun privacy beschermd. Gegevens die niet herleidbaar zijn tot een levende persoon, vallen ook niet onder de AVG. Wel kan het zijn, dat na online plaatsen door de combinatie met andere online gegevens iemand wél geïdentificeerd kan worden en nog in leven is. Dit is een klein risico, dat zoals alle andere in dit hoofdstuk geschetste risico's kan worden ondervangen door maatregelen zoals in het volgende hoofdstuk beschreven.

Wat betreft de auteursrechtelijke risico's, die zijn klein. Van veel materiaal uit WO2 zijn de rechten verlopen. Bovendien komt het maar zelden voor dat een rechthebbende zich meldt en eist dat het materiaal niet beschikbaar gesteld wordt op basis van het auteursrecht. Toch is ook dit risico niet nihil.

In het volgende hoofdstuk wordt weergegeven, hoe de privacy- en auteursrechtelijke risico's verminderd kunnen worden.

4. BESCHERMENDE MAATREGELLEN

In dit hoofdstuk wordt een opsomming gegeven van de mogelijke ‘passende maatregelen’ die worden voorgeschreven in de AVG bij het verwerken van persoonsgegevens, speciaal bijzondere en strafrechtelijke persoonsgegevens, toegepast op het online beschikbaar stellen van oorlogsarchieven. De AVG specificeert niet wat de passende maatregelen precies moeten zijn, wel dat ze kunnen bestaan uit ‘technische en organisatorische maatregelen’. Erfgoedinstellingen die oorlogsarchieven online openbaar willen stellen hebben een keuze uit vele mogelijkheden en combinaties daarvan, afhankelijk van het karakter van het betreffende archief. Recent zijn er enkele nieuwe digitale technieken mogelijk geworden, die nog in ontwikkeling zijn.

Behalve maatregelen die de juridische risico's direct beperken, zoals matching met overlijdensgegevens en beperken van de online vindbaarheid van gegevens, die beide naast de privacy- ook de auteursrechtelijke risico's kunnen beperken, zijn in dit hoofdstuk ook maatregelen opgenomen die zorgen voor een goed begrip van het onderwerp bij het publiek. Daaronder het opnemen van contextgegevens, begeleidende communicatie en voorlichting en het inrichten van een adequate reactie- en klachtenmogelijkheid voor betrokkenen en nabestaanden. Dit laatste type maatregelen kan mede worden beschouwd als beperken van de ethische risico's. Ze helpen bij het voorkómen van onbegrip, van negatieve publiciteit en van misbruik van de persoonsgegevens. Ook wordt geschetst, hoe aanvullend met de risico's op het gebied van het auteursrecht omgegaan kan worden.

4.1 Opstellen van een risico-analyse

Het is onmisbaar om, als basis voor beschermende maatregelen, een risico-analyse uit te voeren, zie het vorige hoofdstuk. Dit schrijft de AVG voor bij een verwerking die risicovol is voor de privacy. De analyse kan uitgebreid of kort zijn, maar moet in elk geval de volgende elementen bevatten: wat is het voor een archief, om welk type persoonsgegevens gaat het, zijn de gegevens herleidbaar tot een levende persoon, wat is het privacyrisico, geconcretiseerd als: hoe groot de kans dat gevoelige gegevens over nog levende personen in de openbaarheid komen, en

welke beschermende maatregelen kunnen worden genomen om het risico te verminderen?

Bij het auteursrecht en naburige rechten gaat het om de volgende vragen: wanneer is het werk gemaakt, wanneer is het publiek gedeeld en wanneer is de laatstlevende maker overleden?

Documenteer in elk geval de analyse en de gemaakte keuzen over al dan niet online plaatsen en met welke beschermende maatregelen dit is gebeurd.

Voordelen: Een analyse is een verantwoording voor de keuzen die de instelling heeft gemaakt, ook bruikbaar bij eventuele klachten en procedures.

Nadelen: Geen

4.2 Matchen van persoonsgegevens met overlijdensgegevens

Eind 2022 is bij het CBG het project *PK Digitaal* afgerond, waarbij de persoonskaarten van alle personen die in Nederland zijn overleden in de periode 1938-oktober 1994, zijn gedigitaliseerd en geïndexeerd. Deze persoonskaarten, een krappe zes miljoen stuks, zijn in beheer bij het CBG, in opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken. De gegevens zijn nu als database digitaal beschikbaar en gevoegd bij de persoonslijsten van het GBA van ná oktober 1994 vormen zij het digitale Nationaal Register van Overledenen (NRO) van 1938-heden. Het CBG biedt nu als service aan de bestanden van erfgoedinstellingen te matchen met dit NRO.²⁶ Uit de ervaringen tot nu toe is gebleken, dat uit de gematchte archieven een aanzienlijk groter deel openbaar en beschikbaar gesteld kon worden, waarbij zij met zekerheid niet in strijd met de AVG handelden.²⁷ De AVG geldt immers niet voor overleden personen. Naast het Nederlandse Register van overledenen bij CBG zijn er nog andere rijke bronnen met overlijdensgegevens,

²⁶ Zie <https://cbg.nl/diensten/matching-persoonsgegevens-op-het-nro/>
²⁷ Zie <https://cbg.nl/actueel/collectie-arbeitseinsatz-grotendeels-openbaar-door-matching-nro/> en <https://www.amsterdam.nl/stadsarchief/organisatie/blog-bronnen-bytes/matching-persoonskaarten-openbaarmaking/>

inclusief overlijdens in het buitenland, zoals die van de Arolsen Archives en de persoonsdataset van WO2NET/Oorlogsbronnen, waarin de gegevens van onder meer Arolsen deels zijn verwerkt, zie bijlage 2. Ook hiermee kan worden gematcht. Dit alles opent mogelijkheden voor alle erfgoedinstellingen. Omdat er steeds nieuwe overlijdens zijn, zal de matching regelmatig herhaald moeten worden.

Voordelen: Uit een dataset kunnen via matching met grote zekerheid de overleden personen worden geïdentificeerd, zodat de gegevens over die personen in overeenstemming met de wetgeving openbaar kunnen worden. Voor wat betreft de personen die (mogelijk) nog in leven zijn, geldt dat deze gegevens beperkt openbaar blijven zoals nu ook al het geval is.

Nadelen: Om goed te kunnen matchen met overlijdensgegevens zijn voldoende gegevens over een persoon nodig. Dat zijn minimaal: voornaam, achternaam, geboortedatum. Liefst ook geboorteplaats. Personen van wie onvoldoende of incorrecte gegevens in de archiefbron voorkomen, kunnen niet of met onvoldoende zekerheid worden geïdentificeerd en gematcht als zijnde overleden. Daar staat weer tegenover, dat deze personen ook niet met zekerheid geïdentificeerd kunnen worden door de buitenwereld, waarmee hun privacy is beschermd. Ook wanneer van een persoon voldoende gegevens in het archief voorkomen, is er altijd een foutmarge, bijvoorbeeld bij het OCR-en of HTR-en kan een naam of datum fout zijn getranscribeerd of onjuist in de bron voorkomen.

4.3 Blacklisting, Named Entity Recognition (NER) en andere technieken

Dit zijn technieken, waarmee tijdens of na het machineleesbaar maken van scans bepaalde namen of begrippen gefilterd kunnen worden. Vervolgens kun je in zoekindexen dergelijke namen uitsluiten zodat zij onvindbaar worden voor zoekmachines, of zo je wilt juist extra vindbaar. Er zijn verschillende gradaties mogelijk: onvindbaar via algemene zoekmachines, of ook onvindbaar, althans via dat bepaalde zoekwoord, op de eigen website van de instelling.

Voordelen: Via deze technieken kunnen documenten met extra gevoelige informatie of over een bepaalde persoon onvindbaar worden gemaakt voor zoekmachines, desgewenst ook voor de zoekfunctie op de eigen website van de erfgoedinstelling.

Nadelen: Blacklisting, NER en andere technieken werken vrij grof, zodat als je bijvoorbeeld op een naam zoekt ook heel onschuldige documenten met die naam onvindbaar worden voor zoekmachines. Daarnaast heb je volledige gegevens nodig, niet alleen een naam, maar ook geboortedatum en -plaats en liefst ook overlijdensdatum, om iemand te kunnen identificeren. Ook wordt het gegeven niet helemaal onvindbaar. Wanneer een bezoeker bijvoorbeeld via de algemene toegang wel een scan van een document vindt waar dat gegeven in voorkomt, zal hij het toch kunnen lezen. Bij alle geautomatiseerde processen is er overigens altijd een foutmarge.

Een ander nadeel is, dat je door woorden uit te sluiten, ook de dienstverlening beperkt en een keuze maakt voor de gebruiker, die niet weet dat er op bepaalde woorden een 'ban' zit.

4.4 Pseudonimiseren

Pseudonimiseren is het maken van een (raadpleeg)kopie waarbij de persoonsgegevens onherkenbaar zijn gemaakt, waarbij in het origineel de persoonsgegevens intact blijven. Pseudonimiseren kan door persoonsgegevens te versleutelen. Het is wel belangrijk ervoor te zorgen dat het verwijderde gegeven niet uit de context kan worden opgemaakt en dat slechts enkele personen over de sleutel beschikken. Ook is het zaak alert te zijn op een mogelijke hack van de sleutel, waardoor een gebruiker de persoonsgegevens weer tevoorschijn kan halen.

Voordelen: Wanneer persoonsgegevens onherkenbaar zijn gemaakt en het uitgesloten is dat de gepseudonimiseerde persoonsgegevens – ook indirect vanwege de context – herleidbaar zijn naar levende personen, valt het archief niet meer onder de AVG.

Nadelen: Bij oorlogsarchieven, waarin gegevens over personen juist belangrijk zijn om gebeurtenissen te kunnen reconstrueren, maakt pseudonimiseren de kopie niet of minder bruikbaar. Het gepseudonimiseerde exemplaar van het archief voldoet ook niet meer aan de authenticiteit, integriteit en betrouwbaarheid die de Archiefwet eist. Alleen voor statistisch onderzoek kan een gepseudonimiseerde kopie van een archief nuttig zijn. Ook zal pseudonimiseren of anonimiseren bij de huidige stand van de techniek handmatig moeten gebeuren, wat voor grote archieven ondoenlijk is. De bruikbaarheid van volledig

geautomatiseerde matchingstrategieën voor dit doel zou nog onderzocht moeten worden, maar alle tests tot dusver wijzen erop dat dit een (te) grote foutmarge zal hebben.

4.5 Anonimiseren

Anonimiseren is het onherstelbaar uit een bestand verwijderen van persoonsgegevens.

Voordelen: Wanneer persoonsgegevens uit een archief zijn verwijderd, valt het niet meer onder de AVG.

Nadelen: Bij oorlogsarchieven, waarin gegevens over personen juist belangrijk zijn om gebeurtenissen te kunnen reconstrueren, maakt anonimiseren de bron onbruikbaar. Het archief voldoet ook niet meer aan de authenticiteit, integriteit en betrouwbaarheid die de Archiefwet eist. Alleen voor statistisch onderzoek kan een geanonimiseerd archief nuttig zijn. Ook zal pseudonimiseren of anonimiseren bij de huidige stand van de techniek handmatig moeten gebeuren, wat voor grote archieven ondoenlijk is. De bruikbaarheid van volledig geautomatiseerde matchingstrategieën voor dit doel zou nog onderzocht moeten worden, maar alle tests tot dusver wijzen erop dat dit een (te) grote foutmarge zal hebben.

4.6 Toepassen van scenario's

Wanneer eenmaal bekend is in welke onderdelen van een archief (mogelijk) bijzondere, strafrechtelijke of gevoelige gegevens van nog levende personen voorkomen, kunnen de volgende scenario's worden toegepast, uitgaande van een gescand en met behulp van OCR en/of HTR geïndexeerd archief:

1. Volledige openbaarheid van scans, toegangen en indexen op de scans, en fulltext doorzoekbaarheid en indexeerbaarheid van de scans door reguliere zoekmachines én de zoekfunctie op de eigen website;
2. Volledige openbaarheid van scans, toegangen en indexen, maar (nog) niet fulltext doorzoekbaar en indexeerbaar door reguliere zoekmachines, wel via de zoekfunctie van de eigen website;
3. Volledige openbaarheid van scans en toegangen, maar niet fulltext doorzoekbaar door zoekmachines, ook niet op de eigen website, wel na inlog;
4. De toegangen en indexen zijn wel, maar de scans zelf niet openbaar op de eigen website. Wil iemand de scans inzien, dan kan hij dat op aanvraag via een besloten digi-

tale omgeving (bijvoorbeeld via een link) en/of via inlog op een digitaal platform;

5. Idem, waarbij fulltext zoeken en raadplegen van de scans alleen kan via een terminal op de studiezaal;
6. Alleen de archieftoegang is op de eigen website te vinden, het doorzoeken en inzien van alle metadata, indexen, scans, documenten en het fulltext doorzoeken kan alleen op een terminal in de studiezaal.
7. Alle scans en documenten, inclusief metadata en fulltext gegevens zijn op geen enkele manier zichtbaar, vindbaar en raadpleegbaar totdat zeker is dat (vrijwel) alle betrokkenen zijn overleden. Alleen via de archieftoegang en zoekhulpen op de website kunnen bezoekers vinden dat de informatie bestaat, maar deze is niet openbaar raadpleegbaar, wel beperkt openbaar.
8. Van de meest gevoelige onderdelen van het archief zijn wel de toegangen en indexen openbaar, maar deze zijn alleen via een terminal op de studiezaal, of in een besloten omgeving achter wachtwoorden, te raadplegen.

	Vinden en inzien mogelijk	Inzien vanuit huis	Docs en scans zonder inlog	Full text op site	Full text indexeerbaar
1	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
2	Ja	Ja	Ja	Ja	Nee
3	Ja	Ja	Ja	Nee	Nee
4	Ja	Ja	Nee	Nee	Nee
5	Ja	Nee	Nee	Nee	Nee
6	Ja	Nee	Nee	Nee	Nee
7	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee
8	Deels	Nee	Ja (in besloten digitale omgeving)	Nee	Nee

Voordelen: In de tijdelijke situatie, totdat voldoende tijd is verstreken en zeker is dat vrijwel alle betrokkenen zijn

overleden, kan één van de scenario's 2 t/m 8 worden toegepast op (delen van) een archief om te voldoen aan wetgeving.

Nadelen: Bij scenario 2 kán het verzoek om niet te indexeren door crawlers genegeerd worden, maar in de praktijk wordt het door de meeste grote zoekmachines gerespecteerd. De gegevens zullen dan mogelijk alleen op private websites met een laag bereik terechtkomen. Scenario 2 beperkt dus de fulltext vindbaarheid van de gegevens buiten de eigen site van de erfgoedinstelling, voorkomt het niet 100% maar circa 95%. In scenario 7 duurt in feite de situatie van beperkte openbaarheid voort. In scenario 8 blijft de toegankelijkheid van de informatie minimaal. Voor oorlogsarchieven zijn de beide laatste scenario's niet geschikt, scenario 2 lijkt het meest geschikt.

4.7 Waarschuwing op de website

Op de website van een erfgoedinstelling kan vóórdat bezoekers persoonsindexen of andere toegangen met persoonsgegevens raadplegen, een melding verschijnen die waarschuwt dat de persoonsgegevens die men in een archief vindt, alleen gebruikt mogen worden voor historisch en wetenschappelijk onderzoek, en die je eerst met Ja of Gelezen moet beantwoorden. Voorbeelden hiervan zijn onder meer te vinden op de websites van Arolsen Archives en Stadsarchief Amsterdam. Uit uitspraken van het Europees Hof kan men opmaken, dat ná terbeschikkingstelling van persoonsgegevens aan een persoon, vervolgens die persoon, in dit geval de bezoeker, verwerkingsverantwoordelijk wordt voor elke verdere verwerking die niet met medeweten van de eerste persoon gebeurt. Dit kan aan de bezoekers worden meegedeeld.²⁸ Daarbij is het aan te raden te verwijzen naar de voorwaarden waaronder gebruik kan worden gemaakt van bijzondere en strafrechtelijke persoonsgegevens voor historisch en wetenschappelijk onderzoek, zoals beschreven in artikelen 24 en 32f van de UAVG, zie hoofdstuk 2. Ten slotte is het gewenst om dit soort functies zodanig in te bouwen, dat frequente bezoekers niet bij elk bezoek opnieuw voor akkoord hoeven te klikken.

²⁸ Zie onder meer HvJ EU, 29 juli 2019, C-40/17 (Fashion ID), r.o. 72 en 74/76.

Voordelen: Eenvoudig te realiseren

Nadelen: Is als enige maatregel onvoldoende, voldoet wel in combinatie met andere maatregelen. Kan voor frequente bezoekers irritant zijn als ze steeds een extra handeling moeten plegen.

4.8 Maskeren persoonsgegevens

Dit is het onleesbaar maken bijvoorbeeld door het plaatsen van een zwarte balk, van onderdelen van een (online) archief met gevoelige persoonsgegevens. Bijvoorbeeld een kolom 'godsdienst' op de scans van gezinskaarten van het Bevolkingsregister. Bij een dergelijk archief kan het maskeren geautomatiseerd gebeuren.

Voordelen: Door de gevoelige gegevens te maskeren kan een archief waarin (mogelijk) nog levende personen voorkomen toch openbaar en geraadpleegd worden waarbij wordt voldaan aan wetgeving.

Nadelen: Maskeren kan alleen worden toegepast op typen archief met een grote uniformiteit, zoals kaartsystemen waarbij de gegevens steeds op dezelfde plaats staan. Voor archieven met diverse formaten en indelingen van de documenten zal het handmatig moeten gebeuren, en dat is gezien de tijdsspanne, het budget en de omvang van de meeste projecten ondoenlijk. Hiermee vervalt deze optie voor de meeste oorlogsarchieven.

4.9 Inlogomgeving

Het is mogelijk een inlogomgeving te creëren waarbij gebruikers van het archief wél de toegang en metadata via de openbare website kunnen vinden, maar voor het inzien van de documenten zelf moeten inloggen. Zie ook onder 4.6 scenario 3.

Voordelen: Werpt een extra drempel op tegen mogelijk misbruik van het archief en ook tegen de meeste zoekmachines.

Nadelen: Werpt een extra drempel op voor alle gebruikers, staat haaks op het uitgangspunt van laagdrempelig voor een breed publiek en voor het onderwijs aanbieden van de oorlogsarchieven. Voorkomt misbruik niet, ook ingelogde bezoekers kunnen zich hieraan schuldig maken. Daarnaast zijn inloggegevens op zichzelf ook weer persoonsgegevens die worden geregistreerd, en dat wil je zo weinig mogelijk doen.

4.10 Toevoegen van context

Dit is het toevoegen van feitelijke informatie bij het online raadplegen van een archief. Een gebruiker krijgt bij het bekijken van archiefdocumenten uitleg over organisaties, personen, vaktermen, etc. Deze informatie is kort en bondig zoals in een encyclopedie. Hierdoor vindt de gebruiker direct meer feitelijke achtergrond bij de bron en kan deze beter interpreteren. Het kan ook zijn, dat er een koppeling wordt gemaakt naar externe bronnen.

Deze vorm van contextualisering kan ook worden gebruikt om typen documenten verder uit te leggen. In het geval van het CABR: wat is een proces-verbaal, besluit, dagvaarding, etc. Er moet scherp worden opgelet dat contextinformatie geen historische interpretatie wordt, dat laatste is natuurlijk aan de gebruiker.

Voordelen: De gebruiker wordt in staat gesteld beter te begrijpen wat zij of hij tegenkomt in de stukken.

Nadelen: De verwachting is, dat deze vorm van contextualisering wel tot een beter begrip leidt, maar het zal niet iedere verkeerde interpretatie of misbruik kunnen voorkomen. Vooral bij omvangrijke oorlogsarchieven kan niet voor ieder individueel geval context worden gegeven, alleen algemene uitleg.

4.11 Voorlichting en communicatie voorafgaand en tijdens de online plaatsing

In aanvulling op het toevoegen van context kunnen bij het online plaatsen vanarchieven met gevoelige inhoud voorlichtingsbijeenkomsten, instructies, handreikingen en perspublicaties worden gerealiseerd plus een telefonische en/of online reactiemogelijkheid die het online plaatsen begeleiden.

Voordelen: Goede voorlichting en instructie van wat een archief inhoudt en hoe het te gebruiken kan het leed bij

nabestaanden verzachten en verkeerde interpretatie van een archief helpen voorkomen. Ook het mogelijk maken van reacties vanuit het publiek en het bieden van een luis-terend oor kan helpen, zie onder 4.12.

Nadelen: Niet alle schade en leed bij nabestaanden van daders en slachtoffers kan worden voorkomen.

4.12 Procedure voor klachtenbehandeling en andere reacties

Om te kunnen reageren op klachten van personen van wie gevoelige persoonsgegevens onbedoeld toch openbaar zijn gemaakt, of klachten en reacties van nabestaanden, is een goede procedure voor reacties en voor klachtenafhandeling nodig. Te denken valt aan het plaatsen van een mailadres, telefoon-of whatsappnummer en/of chatfunctie op de website voor het indienen van klachten en reacties. Daarbij moet dan wel voor een goede bemensing van mail, telefoon, chat en/of whatsapp gezorgd worden. Ook is het aan te raden te zorgen voor een adequate bereikbaarheid, ook buiten kantooruren, van personen die een item snel van de website kunnen afhalen. Het is goed om het item offline te houden zolang de klacht loopt, zodat de klacht rustig behandeld en besproken kan worden met de klager. Daarbij dient gezorgd te worden dat het offline halen of onvindbaar maken op een zo laag mogelijk niveau – documentniveau - kan gebeuren, om te voorkomen dat een grote hoeveelheid documenten direct onvindbaar wordt wanneer een klacht slechts één document betreft. Mocht na overleg met de klager een document of documenten offline blijven, dan is het raadzaam om een termijn af te spreken waarna dit weer wél online kan.

De ervaring leert overigens, dat er ook mensen reageren die niet zozeer een klacht hebben als wel even met iemand willen praten of chatten om hun hart te luchten. Hiervoor moet bij deze gevoeligearchieven ruimte zijn. De erfgoedinstelling kan hierin samenwerken met bijvoorbeeld belangenorganisaties van nabestaanden.

Voordelen: Goede en snelle klachtenafhandeling kan ergernis en escalatie van een klacht voorkomen. Als er ruimte is voor gesprekken met mensen die vooral hun hart willen luchten, voorkomt dat klachten.

Nadelen: De gegevens zijn al gepubliceerd, een bezoeker kan ondanks een correcte klachtenafhandeling van de

erfgoedinstelling vervolgens toch bij de toezichthouder zijn klacht indienen of naar de rechter stappen. De ervaring leert, dat een begripvol luisterend oor aan de kant van de erfgoedinstelling veel, maar niet alle juridische procedures kan voorkomen. Overigens zijn juridische procedures over dit onderwerp tot nu toe zeldzaam.

4.13 Maatregelen op het terrein van het auteursrecht

Er zijn een aantal maatregelen die genomen kunnen worden bij het online beschikbaarstellen van (mogelijk) auteursrechtelijk beschermd materiaal.

4.13.1 Bewust auteursrechtelijke risico's nemen

Je hoeft niets te registreren om auteursrechtelijke bescherming te krijgen, dit gaat automatisch. Hetzelfde geldt voor werken van uitvoerend kunstenaars. Hierdoor kun je nooit helemaal zeker zijn of je auteursrechtelijke overweging juist is. Het is dan verstandig om het risico van het niet beschikbaar stellen (maatschappelijke schade) af te wegen tegen het risico dat je inbreuk maakt op de rechten van makers. Gebaseerd op deze risico-afweging kun je dan overwegen of de impact van het gesloten houden van je collectie opweegt tegen het belang van het beschikbaar stellen.

Veel werken in WO2-archieven hebben een laag risico. Het is bijvoorbeeld zeer onwaarschijnlijk dat een werk waarvan de maker niet bekend is, nu nog auteursrechtelijk beschermd is. Is dat het wel, dan is de impact waarschijnlijk maar klein. Het is ook zeer onwaarschijnlijk dat een werk van een persoon die overleden is in WO2 nu nog auteursrechtelijk beschermd is. Maar zelfs dan met een gematigde impact kan het risico alsnog als laag/middelmatig bestempeld worden. Voor andere werken is de kans zeer onwaarschijnlijk en de impact onbeduidend. Denk bijvoorbeeld aan werken van overheden zoals bonkaarten, formulieren en dergelijke.

Voor specifieke type werken, commercieel uitgebrachte werken zoals kranten, werken waarvan de maker wel bekend is en deze minder dan 70 jaar geleden overleden is, loopt het risico wat op tot middelmatig-hoog. Hier wordt het mogelijk dat de rechthebbende een probleem heeft met de beschikbaarstelling en kan een claim al snel tot een gematigde tot hoge impact leiden.²⁹

²⁹ Omdat de KB afspraken heeft gemaakt met rechthebbenden, zijn krantenartikelen van jonger dan 70 jaar, in te zien via <https://www.delpher.nl/>

4.13.2 Publieke domein bepaling

Een publieke domeinbepaling helpt bij het bepalen of het auteursrecht of naburige rechten nog van toepassing zijn. Op de website outofcopyright.eu staat een beslisboom die van toepassing is op het Nederlands auteursrecht. Deze kan gebruikt worden voor speciale gevallen. Er zijn ook een aantal makkelijke vuistregels. Veel WO2 materiaal is publiek domein wanneer:

- Er geen maker van het werk redelijkerwijs bekend kan worden
- Alle materiaal dat in WO2 door een bedrijf op de markt gebracht is
- Alle makers die voor 1954 (70 jaar geleden) overleden zijn

Houd bij deze bepaling al het commercieel uitgebrachte na 1953 apart. Deze vereisen nog wel een aanvullende controle, bijvoorbeeld via outofcopyright.eu.

4.13.3 Houd een rechtenregistratie bij

Voor een goede publieke domeinbepaling zijn de volgende gegevens nodig:

- Type maker: natuurlijk persoon / bedrijf
- Jaar van creatie
- Naam maker en jaar van overlijden
- Jaar van eerste publicatie

Houd deze gegevens bij in je collectiebeheersysteem om vervolgens met zoekvragen makkelijk te bepalen wat publiek domein is en wat verder onderzoek nodig heeft. Deze informatie kan bijvoorbeeld ook op de achterkant van het werk (bv een foto) staan. Het is daarom verstandig om bij digitalisering voor- en achterkant van werken (foto's) in te scannen. Een goede rechtenregistratie volgt internationale standaarden. Kijk bijvoorbeeld of de standaarden van RightsStatements.org gevolgd kunnen worden. Deze wordt ook op Europeana gebruikt.

4.13.4 Toestemming vragen

Het is uiteraard altijd mogelijk om toestemming te vragen om archiefmateriaal online beschikbaar te stellen. Ga op zoek naar de maker of de organisatie waar de maker werkte. Het vinden van de rechthebbende is tijdsintensief en soms, door ontbrekende informatie, ook onmogelijk. Doe dit alleen in hogere risicogeveallen, bijvoorbeeld wanneer het werk uitgegeven is geweest.

4.14 Toegepast op oorlogsarchieven

Voor het online plaatsen van Tweede Wereldoorlog-archieven zijn de volgende beschermende privacymaatregelen, en vooral een combinatie daarvan, het meest aan te bevelen. Overigens kan dit per archief sterk verschillen. Het hangt af van de mate van beladenheid, omvang en karakter van elk archief:

1. Risico-analyse
2. Matching met overlijdensgegevens
3. Meer of minder vindbaar maken van persoonsgegevens voor zoekmachines
4. Toepassen van scenario's, vooral scenario 2
5. Waarschuwing op de website
6. Toevoegen van contextuele informatie
7. Voorlichting en communicatie rond het online plaatsen
8. Procedure en maatregelen voor behandeling van reacties en klachten

De overige in dit hoofdstuk genoemde maatregelen: pseudonimiseren, anonimiseren, maskeren van persoonsgegevens en creëren van een inlogomgeving zijn minder geschikt als privacymaatregel voor toepassing bij het online plaatsen van oorlogsarchieven. De aard van deze archieven maakt dat ze bij onherkenbaar gemaakte persoonsgegevens niet meer bruikbaar zijn als historische bron. Maskeren van persoonsgegevens is technisch niet uitvoerbaar bij een archief dat niet eenvormig is, zoals de meeste oorlogsarchieven. Het plaatsen van documenten achter een inlog staat haaks op het uitgangspunt om de archieven laagdrempelig en zonder registratie voor iedereen aan te bieden en bovendien voorkomt het misbruik niet. Er zijn betere (combinaties van) maatregelen beschikbaar, zoals hierboven aanbevolen, om te voorkomen dat gevoelige gegevens van nog levende personen online beschikbaar komen.

Ook bij toepassing van (combinaties van) beschermende maatregelen is het onmogelijk om elk risico 100% uit te sluiten. Het enige alternatief is dan, de archieven tot 2045 of 2050 gesloten te houden zodat zeker is, dat iedere betrokkene is overleden. Gelet op het grote maatschappelijke belang van online toegankelijke oorlogsarchieven is dat ongewenst en is het aan te bevelen, nadat alle mogelijke maatregelen zijn genomen, het overblijvende risico te nemen.

Voor wat betreft het auteursrecht zijn de risico's dat een auteursrechtelijk beschermd werk uit een WO2-archief online komt te staan, laag. Deze risico's kunnen voor elke collectie nader worden geanalyseerd door te bepalen of de inhoud al publiek domein is, door een rechtenregistratie bij te houden volgens internationale standaarden en indien mogelijk door toestemming te vragen.

Ten slotte is het aan te raden, om enige tijd ná het online beschikbaar stellen de beschermende maatregelen voor zowel privacy als auteursrecht opnieuw te bezien op effectiviteit en nut en zonodig bij te stellen. Er zal dan meer ervaring zijn opgedaan én er zullen meer technische mogelijkheden zijn ontwikkeld. Ook zullen door het voortschrijden van de tijd inmiddels meer betrokkenen zijn overleden.

5. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Conclusies

De afweging of een archief uit of over de Tweede Wereldoorlog gedigitaliseerd en online geplaatst zal worden, is geen louter juridische, maar uiteindelijk een bestuurlijke, te maken door de directie en het bestuur van elke instelling. In de weging tussen het maatschappelijk belang van het online beschikbaar stellen van Tweede Wereldoorlog-archieven enerzijds en het privacybelang van levende personen, die er mogelijk in voorkomen anderzijds moet het maatschappelijk belang zwaar wegen. Veel nuances over de oorlog zijn nog onbekend bij het grote publiek en bij jongere generaties, en zeker ook feiten en gebeurtenissen op regionaal en lokaal niveau. Wanneer meer oorlogsarchieven digitaal beschikbaar komen wordt het publiek beter in staat gesteld zich te verhouden tot deze periode. Als er zoals nu het geval is, weinig bronnen over onderwerpen als collaboratie online beschikbaar zijn, leidt dit tot voortleven van clichés en mist het publiek een belangrijk deel van de nationale geschiedenis. Recent is weer gebleken hoe slecht het is gesteld met kennis over de oorlog en de Holocaust bij jongeren.³⁰ Bovendien zijn de bronnen de getuigen voor nu en de toekomst. Digitale beschikbaarheid is dan het meest effectief, zodat nabestaanden, scholieren en leraren, wetenschappelijke en amateur historici en alle andere gebruikers vanuit huis, zonder drempels van reizen naar studiezalen, openingsuren en registratie, kennis kunnen nemen van wat er toen is gebeurd. Het belang hiervan blijkt ook uit de steeds stijgende bezoekerscijfers aan de archieven uit WO2 en wordt nationaal en internationaal op regeringsniveau erkend.

Niet alle archieven over WO2 zijn even beladen als het CABR. Naast het maatschappelijk belang spelen ook mate van gevoeligheid, karakter en omvang van een oorlogsarchief een rol. Daarvan hangt het af of het haalbaar en wenselijk is om bepaalde maatregelen te nemen, die het risico op privacyschending en/of schending van het auteursrecht beperken. Dit kan dus per archief verschillen.

³⁰ Zie onder meer *de Volkskrant* van 25 januari 2023: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/bijna-een-kwart-van-nederlandse-jongeren-en-jongvolwassenen-trekt-ernst-holocaust-in-twijfel-bd638306/>

Ook in de privacywetgeving wordt erkend dat er een groot maatschappelijk belang is bij het beschikbaar stellen van oorlogsarchieven. In overweging 158 bij de AVG wordt met zoveel woorden gesteld, dat de lidstaten regelingen kunnen treffen voor *'verwerkingen van persoonsgegevens in verband met het verstrekken van specifieke informatie over het politiek gedrag onder voormalige totalitaire regimes, over genocide, misdaden tegen de menselijkheid, met name de Holocaust, of over oorlogsmisdaden'*. Dit heeft in Nederland nog geen handen en voeten gekregen, evenmin als in de andere Europese landen, zo blijkt uit een onderzoek van EHRI uit 2022. Het geeft echter wel de intentie van de Europese wetgever aan.

Er zijn zeker privacyrisico's aanwezig bij het online beschikbaar stellen van oorlogsarchieven. In hoofdstuk 3 hebben we aan de hand van het voorbeeld van het CABR gezien, dat het risico dat bijzondere, strafrechtelijke of gevoelige persoonsgegevens van nog levende personen digitaal openbaar worden, klein tot zeer klein is, maar niet nul. In het uiterste geval, wanneer onbedoeld dit type gegevens online komen te staan van nog levende betrokkenen, kunnen zij daar psychische en lichamelijke schade van ondervinden. En de betreffende erfgoedinstelling loopt het risico op boetes, negatieve publiciteit en imagoschade. Het risico kan teruggebracht worden door een combinatie van maatregelen zoals beschreven in hoofdstuk 4. Echter, 100% uitsluiten is onmogelijk. Wanneer we willen handelen naar de letter van de wet, moet gewacht worden tot 2045 of 2050 zodat zeker is dat alle betrokkenen zijn overleden. Voor wat betreft het auteursrecht zou mogelijk nog langer gewacht moeten worden. Alle andere opties brengen risico's met zich mee. Zo lang wachten is echter ongewenst gelet op het maatschappelijk belang. In deze handreiking wordt dan ook gepleit voor handelen in de geest, en niet naar de letter van de wet. De binnen- en buitenlandse ervaringen met online plaatsen van oorlogsarchieven wijzen overigens uit, dat er ondanks verwachtingen van het tegendeel tot nu toe weinig klachten binnenkomen bij de instellingen. Ook trekken klagers na uitleg door en discussie met de instelling hun klacht vaak in.

Deze handreiking is opgesteld met een juridische blik, geeft antwoord op de vraag: mag het volgens de wet? en niet vanuit ethisch perspectief: als het juridisch mag, doe je het dan vanuit moreel oogpunt ook? De juridische vraag beperkt zich wat betreft de privacy tot persoonsgegevens die herleidbaar zijn tot levende personen, omdat de privacywetgeving zich daartoe beperkt. Er is overigens een grote categorie onherleidbare persoonsgegevens die in vele archieven voorkomt, bijvoorbeeld alleen een naam zonder nadere aanduiding. Van deze personen is niet na te gaan of zij nog leven, anderzijds is hun privacy daardoor juist beschermd en geldt de AVG niet voor gegevens van niet-identificeerbare personen.

Ethische vragen zijn bijvoorbeeld vragen over het effect van online beschikbaar stellen van oorlogsarchieven op nabestaanden van oorlogsslachtoffers en -daders. Ethische vragen worden als het gaat om het CABR beantwoord in het kader van het Ethisch Beraad dat door het consortium OvdR in 2023 is ingesteld, en waarin belangengroepen van nabestaanden zijn vertegenwoordigd. In de loop van 2024 komt dit beraad met een advies. In deze handreiking, die is gericht op oorlogsarchieven in het algemeen, is vooruitlopend daarop al rekening gehouden met ethische aspecten, met name bij de beschermende maatregelen. Ook voor het auteursrecht geldt dat, hoewel het risico op een inbreuk in verband met de archieven uit WO2 in het algemeen laag is te noemen, er toch enkele maatregelen genomen kunnen worden; voor een deel zijn dit dezelfde als voor de privacy.

Aanbevelingen

Uit de ervaringen met het CABR-archief, opgedaan in het project Oorlog voor de Rechter, kunnen met betrekking tot het online beschikbaar stellen van oorlogsarchieven de volgende aanbevelingen worden gedestilleerd:

1. Weeg bij de bestuurlijke beslissing om archieven uit en over de Tweede Wereldoorlog online beschikbaar te stellen, niet alleen de juridische argumenten – inclusief letter en intentie van de wet –, maar ook de maatschappelijke en praktische argumenten, waaronder het karakter, omvang en de mate van beladenheid van het archief.
2. Stel voordat archieven uit en over de Tweede Wereldoorlog online beschikbaar worden gesteld, een risico-analyse op waarbij de volgende vragen worden beantwoord:
 - welk type persoonsgegevens komt in dit specifieke archief voor?
 - zijn de persoonsgegevens zodanig, dat ze zijn te herleiden tot levende personen?
 - hoe gevoelig zijn deze gegevens?
 - hoe groot is de kans, dat de betrokkenen op het moment van openbaar worden en online plaatsen van hun bijzondere, strafrechtelijke en anderszins gevoelige persoonsgegevens nog leven?
 - hoe groot is de kans, dat er nog auteursrecht rust op delen van de collectie? Gebruik daarbij de volgende vragen: wanneer is het werk gemaakt, wanneer is het publiek gedeeld en wanneer is de laatstlevende maker overleden? Gebruik de vuistregels genoemd in hoofdstuk 4 en de beslisboom op outofcopyright.eu
 - als er nog auteursrecht op berust, hoe groot is de kans, dat daar claims uit voortkomen?
3. Tref aan de hand van de risico-analyse een aantal beschermende maatregelen, die in combinatie met elkaar het risico op schending van de privacy van nog levende personen en schending van het auteursrecht zoveel mogelijk beperken. Voor de meeste oorlogsarchieven zijn de volgende maatregelen, zeker gecombineerd met elkaar haalbaar en geschikt:
 - Matching met overlijdensgegevens (hoofdstuk 4 punt 2)
 - Meer of minder vindbaar maken van persoonsgegevens voor zoekmachines – 4.3
 - Toepassen van scenario's, voorkeur voor scenario 2 – 4.6
 - Waarschuwing op de website – 4.7
 - Toevoegen van feitelijke context – 4.10
 - Voorlichting en communicatie rond het online plaatsen – 4.11
 - Procedure en maatregelen voor behandeling van reacties en klachten – 4.12
 - Bepaal of er nog auteursrecht op de collectie berust, houd een auteursrechtenregistratie bij volgens de internationale standaard, zie RightsStatements.org – 4.13
 - Vraag zo mogelijk toestemming voor publicatie aan de auteursrechthebbende.
4. Evalueer na enige tijd de maatregelen op nut en noodzaak en bezie opnieuw of ze nog nodig zijn dan wel aanvulling behoeven. Er zal dan meer ervaring zijn opgedaan én er zullen meer technische mogelijkheden zijn ontwikkeld.
5. Blijf als archief- en erfgoedinstellingen onderling ervaringen uitwisselen, zowel binnen Nederland als in internationaal verband.
6. Voor het Nederlandse archief- en erfgoedwezen is het aan te bevelen, te stimuleren dat overweging 158 van de AVG wordt opgenomen in de Nederlandse wetgeving, bijvoorbeeld de Uitvoeringswet AVG.

Uiteraard is elke erfgoed- en archiefinstelling zelf verantwoordelijk voor het besluit tot het al dan niet online plaatsen van WO2-archieven en hoe dat gebeurt. Toch hopen en verwachten wij, dat door het op vergelijkbare wijze online toegankelijk worden van vele Nederlandse archieven uit en over de Tweede Wereldoorlog de kennis en het begrip van deze periode een sterke impuls zal krijgen. Dit zal de persoonlijke én collectieve verwerking van wat toen is gebeurd in ons land en de betekenis daarvan voor onze tijd enorm stimuleren.

BIJLAGE 1. BELANGRIJKSTE ARTIKELEN UIT RELEVANTE WET- EN REGELGEVING

Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens

ARTIKEL 8

Recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven

1. Een ieder heeft recht op respect voor zijn privé leven, zijn familie- en gezinsleven, zijn woning en zijn correspondentie.
2. Geen inmenging van enig openbaar gezag is toegestaan in de uitoefening van dit recht, dan voor zover bij de wet is voorzien en in een democratische samenleving noodzakelijk is in het belang van de nationale veiligheid, de openbare veiligheid of het economisch welzijn van het land, het voorkomen van wanordelijkheden en strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede zeden of voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.

ARTIKEL 10

Vrijheid van meningsuiting

1. Een ieder heeft recht op vrijheid van meningsuiting. Dit recht omvat de vrijheid een mening te koesteren en de vrijheid om inlichtingen of denkbeelden te ontvangen of te verstrekken, zonder inmenging van enig openbaar gezag en ongeacht grenzen. Dit artikel belet Staten niet radio- omroep-, bioscoop- of televisieondernemingen te onderwerpen aan een systeem van vergunningen.
- 2.2. Daar de uitoefening van deze vrijheden plichten en verantwoordelijkheden met zich brengt, kan zij worden onderworpen aan bepaalde formaliteiten, voorwaarden, beperkingen of sancties, die bij de wet zijn voorzien en die in een democratische samenleving noodzakelijk zijn in het belang van de nationale veiligheid, territoriale integriteit of openbare veiligheid, het voorkomen van wanordelijkheden en strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede zeden, de bescherming van de goede naam of de rechten van anderen, om de verspreiding van vertrouwelijke mededelingen te voorkomen of om het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht te waarborgen.

Algemene Verordening Gegevensbescherming

Definities, oa van 'persoonsgegeven' en 'bestand': artikel 4; Archivering in het algemeen belang en historisch/wetenschappelijk onderzoek zijn legitieme gronden voor verdere

verwerking: artikel 5.1 onder b;

Grondslag nodig voor verwerking persoonsgegevens: artikel 6;

Archivering in het algemeen belang en historisch/wetenschappelijk onderzoek zijn uitzonderingsgronden bij het verbod op verwerking van bijzondere persoonsgegevens: artikel 9.2 uitzondering onder j;

Verwerkingen op grond van archivering in het algemeen belang en historisch/ wetenschappelijk onderzoek zijn onderworpen aan passende waarborgen ter bescherming van de privacy, artikel 89;

De AVG is niet van toepassing op overleden personen; de lidstaten moeten tevens worden gemachtigd om te bepalen dat persoonsgegevens voor archiveringsdoeleinden verder mogen worden verwerkt, bijvoorbeeld met het oog op het verstrekken van specifieke informatie over het politiek gedrag onder voormalige totalitaire regimes, over genocide, misdaden tegen de menselijkheid, met name de Holocaust, of over oorlogsmisdaden: Preambule 158

Uitvoeringswet AVG (UAVG)

ARTIKELN 24, 32F, 43 EN 45

24 en 32f: voorwaarden waaronder bijzondere en strafrechtelijke persoonsgegevens mogen worden gebruikt voor historisch en wetenschappelijk onderzoek en statistische doeleinden

43: uitzonderingen op het verbod op verwerking van bijzondere en strafrechtelijke persoonsgegevens, als het gaat om journalistieke, academische, artistieke of literaire doelen

45: uitzonderingen op de rechten van betrokkenen voor archivering in het algemeen belang

Archiefwet 1995

Definities, oa 'archiefbescheiden' artikel 1;

Verwerking van bijzondere en strafrechtelijke persoonsgegevens: artikel 2A

Beperkt openbaar stellen van archieven en opheffen beperkingen op openbaarheid: artikelen 15-17.

Wetsontwerp Archiefwet 20xx (treedt naar verwachting in 2026 in werking)

Begripsbepalingen, oa 'document': artikel 1; Openbaarheid en beperkingen daarop, oa van bijzondere en strafrechtelijke persoonsgegevens en de uitzonderingsgrond 'eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer': artikel 7.

Auteurswet: Duur van het auteursrecht

ARTIKEL 37

1. Het auteursrecht vervalt door verloop van 70 jaren, te rekenen van de 1e januari van het jaar, volgende op het sterfjaar van de maker.
2. De duur van een gemeenschappelijk auteursrecht op een zelfde werk, aan twee of meer personen als gezamenlijke makers daarvan toekomende, wordt berekend van de 1e januari van het jaar, volgende op het sterfjaar van de langstlevende hunner.

ARTIKEL 38

1. Het auteursrecht op een werk, ten aanzien waarvan de maker niet is aangeduid of niet op zodanige wijze dat zijn identiteit buiten twijfel staat, vervalt door verloop van 70 jaren, te rekenen van de 1e januari van het jaar, volgende op dat, waarin de eerste openbaarmaking van het werk rechtmatig heeft plaatsgehad.
2. Hetzelfde geldt ten aanzien van werken, waarvan een openbare instelling, een vereniging, stichting of vennootschap als maker wordt aangemerkt, tenzij de natuurlijke persoon, die het werk heeft gemaakt, als zodanig is aangeduid op of in exemplaren van het werk, die zijn openbaar gemaakt.
3. Indien de maker vóór het verstrijken van de in het eerste lid genoemde termijn zijn identiteit openbaart, zal de duur van het auteursrecht op dat werk worden berekend naar de bepalingen van artikel 37.

ARTIKEL 40

Het auteursrecht op een filmwerk vervalt door verloop van 70 jaren, te rekenen van de 1e januari van het jaar, volgende op het sterfjaar van de langstlevende van de volgende personen: de hoofdregisseur, de scenarioschrijver, de schrijver van de dialogen en degene die ten behoeve van het filmwerk de muziek heeft gemaakt.

Wet op de naburige rechten: Duur van het naburige recht

ARTIKEL 12

1. De rechten van uitvoerende kunstenaars vervallen door verloop van 50 jaren te rekenen van de 1e januari

van het jaar, volgende op dat waarin de uitvoering heeft plaatsgehad.

2. Indien binnen de in het eerste lid bedoelde termijn een opname van de uitvoering anders dan op een fonogram op rechtmatige wijze in het verkeer is gebracht of openbaar gemaakt, vervallen de rechten door verloop van 50 jaren te rekenen van de 1e januari van het jaar, volgende op dat waarin de opname voor het eerst op rechtmatige wijze in het verkeer is gebracht of, indien dit eerder valt, is openbaar gemaakt.
3. Indien binnen de in het eerste lid bedoelde termijn een opname van de uitvoering op een fonogram op rechtmatige wijze in het verkeer is gebracht of openbaar gemaakt, vervallen de rechten door verloop van 70 jaren te rekenen van de 1e januari van het jaar, volgende op dat waarin het fonogram voor het eerst op rechtmatige wijze in het verkeer is gebracht of, indien dit eerder valt, is openbaar gemaakt.
4. De rechten van producenten van fonogrammen vervallen door verloop van 70 jaren te rekenen van de 1e januari van het jaar, volgende op dat waarin het fonogram is vervaardigd. Indien binnen deze termijn het fonogram op rechtmatige wijze in het verkeer is gebracht, vervallen de rechten door verloop van 70 jaren te rekenen van de 1e januari van het jaar, volgende op dat waarin het fonogram voor het eerst op rechtmatige wijze in het verkeer is gebracht. [...]

Raad van State

De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State over het geldig zijn van het verbod op het verwerken van bijzondere persoonsgegevens ook in archieven waarop Preambule 158 van de AVG van toepassing is, tenzij een van de uitzonderingen geldt: RvS 29 januari 2020, nr. 201903394/1/A3.

Europees Hof van Justitie

Uitspraak over het begrip 'bestand' in de Algemene Verordening Gegevensbescherming:

Zie: HvJ EU 10 juli 2018, C-25/17, ECLI:EU:C:2018:551 (Jehova's getuigen). R.o. 56.

Uitspraak over de verwerkingsverantwoordelijkheid in een 'keten': d.w.z. verwerking door opeenvolgende verwerkingsverantwoordelijken: HvJ EU, 29 juli 2019, C-40/17 (Fashion ID), r.o. 72 en 74-76.

BIJLAGE 2. BINNEN- EN BUITENLANDSE PRAKTIJKVOORBEEDEN

In deze bijlage worden diverse binnenlandse en buitenlandse voorbeelden gegeven van de huidige omgang met en (online) openbaarheid van archieven uit en over de Tweede Wereldoorlog door erfgoedinstellingen. De beschrijving is op te vatten als een actueel en uitgebreid vervolg, stand van zaken voorjaar 2024, op de door beroepsvereniging KVAN en Kennisplatform Informatie en Archief in 2022 gepubliceerde *Richtlijn openbaarheid van archieven van en over de Tweede wereldoorlog*.³¹

Uit de voorbeelden blijkt, dat veel archief- en erfgoedinstellingen bezig zijn met het online plaatsen van archieven uit en over de Tweede Wereldoorlog. Er wordt veelal gewerkt op basis van DPIA's of verkorte risico-analysen, waarvan het steekproefsgewijs of in zijn geheel bekijken van de inhoud vaak deel uitmaakt. Uit zo'n analyse volgt dan, dat men mitigerende of beschermende maatregelen toepast zoals in hoofdstuk 4 van deze handreiking beschreven. Welk scenario men kiest, (bijvoorbeeld online of niet, vindbaar door zoekmachines of niet) is dan afhankelijk van de aard van elk archief. Sommige oorlogsarchieven bevatten méér bijzondere persoonsgegevens van mogelijk nog levende personen dan andere, en niet elk gegeven is even privacygevoelig. De diversiteit van toegepaste scenario's bij bijvoorbeeld het RA Tilburg, Het Utrechts Archief en het NIOD is mede ingegeven door de grote diversiteit aan oorlogsarchieven die zij beheren. Daaronder is veel particulier archief. De eigenaren daarvan kunnen eigen eisen stellen aan online toegankelijkheid van het materiaal.

Interessant is ook het voorbeeld van de brievencollectie van het NIOD. De helft van de brievencollectie is fysiek bekeken en de andere helft steekproefsgewijs. De uitkomst was, dat 97,9% van de inventarisnummers na gescand en ge-HTR/OCRd te zijn, online kon worden gezet. Een dergelijke werkwijze is voor een omvangrijk archief als bijvoorbeeld het CABR natuurlijk niet doenlijk, maar voor andere archieven en erfgoedinstellingen kan dit haalbaar zijn.

Een ander voorbeeld is dat van Arolsen Archives, waar sinds 2019 na de nodige interne discussie toch veel archief van 25 jaar en ouder met gevoelige persoonsgegevens uit de oorlogsperiode online is gepubliceerd. Daarbij is het risico genomen, dat betrokken personen nog in leven zijn. De gevreesde negatieve reacties bleven uit: van de miljoenen webbezoekers kwamen er in vier jaar slechts negen klachten binnen. Deze mondden merendeels na discussie tussen klager en Arolsen uit in instemming van de klagers met het online laten staan van de betreffende documenten.

Uit het onderzoek dat EHRI in 2022 heeft uitgevoerd, blijkt dat tot nu toe geen enkel Europees land de 'Holocaust-uitzondering' uit Preambule 158 van de AVG heeft geïmplementeerd in eigen wetgeving, iets waar EHRI wel naar streeft.

Binnen Nederland

Nationaal Archief: Het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging (CABR)

Zie voor meer bijzonderheden over het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging (1944-1952) ook hoofdstuk 3. Het CABR is een justitieel archief gevormd tijdens de berechting in naoorlogs Nederland van verdachten van collaboratie met de bezetter. Het omvat niet alleen informatie over daders maar ook over slachtoffers, getuigen, gebeurtenissen en plaatsen tijdens de oorlog. Op grond van de Archiefwet wordt het CABR per 1 januari 2025 openbaar. Het Consortium Oorlog voor de Rechter (OvdR) is overeengekomen het archief te digitaliseren en de eerste tranche per die datum online beschikbaar te stellen. Het online plaatsen, toegankelijk stellen en van context voorzien van het gehele CABR is een zeer omvangrijk project dat tot en met 2027 in beslag zal nemen.

Na een uitgebreide risico-analyse is besloten in de eerste jaren na online plaatsing de volgende mitigerende of beschermende maatregelen met het oog op de privacy én het auteursrecht te nemen:

³¹ Richtlijn openbaarheid van archieven van en over de Tweede Wereldoorlog, 2022 <https://kia.pleio.nl/files/view/9ae236e5-8cff-4e90-b39f-b4f45c609673/richtlijn-openbaarheid-archieven-tweede-wereldoorlog-eindversie-april-2022.pdf>

1. Matchen met overlijdensgegevens

De gegevens van alle verdachten, circa 425.000 personen die met voornaam, achternaam, geboortedatum en -plaats in het archief voorkomen, worden gematcht met het digitale register van overledenen dat door het CBG wordt beheerd. Wanneer op die manier geverifieerd kan worden dat iemand is overleden, is de AVG niet meer van toepassing en kunnen deze gegevens openbaar worden. Komen de gegevens nog niet voor in de overlijdensregisters, dan worden die dossiers nog niet openbaar en niet online geplaatst. Daarnaast wordt er conform stand beleid van het NA van uitgegaan, dat personen geboren vóór 1924 (101 jaar na geboortedatum) zijn overleden. Het matchen en toepassen van de 101-jaar grens zal uiteraard regelmatig opnieuw moeten gebeuren (moving wall) totdat niemand van de betrokkenen meer in leven kan zijn.

2. Toepassen van scenario 2: online plaatsen op een eigen website oorlogsvoorderechter.nl en blokkeren van veelgebruikte zoekmachines

In de eerste jaren van online plaatsen wordt het tweede scenario van de in hoofdstuk 4 onder 4.6 genoemde scenario's toegepast: online plaatsen in een eigen webomgeving oorlogsvoorderechter.nl, voor iedereen toegankelijk maar nog niet fulltext indexeerbaar door openbare zoekmachines zoals Google.

3. Het geven van feitelijke context

Via meldingen en doorklikmogelijkheden wordt context gegeven bij de raadpleging van het online CABR. Denk daarbij aan informatie over de procesgang bij de bijzondere rechtspraak, over hoe een complex dossier over een verdachte in elkaar zit, over gebeurtenissen en organisaties uit die periode enzovoort. Er wordt ook gelinkt naar externe bronnen zoals oorlogsbronnen.nl. Interpretatie van de documenten blijft aan de gebruiker.

4. Plaatsen van een privacy-waarschuwing op de website

Er wordt een waarschuwing op de website oorlogsvoorderechter.nl geplaatst waarbij de bezoeker duidelijk wordt gemaakt dat zij/hij zelf verantwoordelijk is voor verdere verwerking van persoonsgegevens die zij/hij in het gedigitaliseerde CABR vindt, een waarschuwing die de bezoeker actief moet aanvinken. Dit wordt wél zodanig ingericht, dat frequente bezoekers niet steeds opnieuw vinkjes hoeven te plaatsen.

5. Procedure voor klachten en reacties

Er wordt een procedure ingericht waarbij per 1 januari 2025 in de eerste lijn een goed bemensd en getraind servicecentrum reageert op alle reacties en klachten van gebruikers. Gebruikers kunnen via multichannel reageren: fysiek aan de balie van het NA of via telefoon/mail/whatsapp. Eenvoudige zaken kunnen snel door het servicecentrum zelf worden afgehandeld, voor meer complexe zaken wordt doorverwezen. Naar NA, NIOD of Huygens Instituut voor historische vragen of vragen van journalisten, voor nabestaanden naar organisaties voor trauma-begeleiding zoals ARQ, of belangenorganisaties gericht op nabestaanden van collaboratieverdachten en -veroordeelden of van oorlogsslachtoffers.

In de klachtenprocedure is aandacht voor het snel offline kunnen halen van gegevens zolang een klacht loopt, ook in de weekenden. Nu het CABR op document- zelfs paginaniveau toegankelijk wordt, wordt gezorgd dat dit op documentniveau kan gebeuren, om te voorkomen dat grote hoeveelheden documenten offline komen te staan, wanneer de klacht slechts één document betreft.

6. Entameren maatschappelijk debat, voorlichting en communicatie

Al vanaf 2023 is een communicatieplan bij het consortium OvdR in werking waarbij via de media en via discussie- en voorlichtingsbijeenkomsten het publiek wordt voorbereid op het online komen van het CABR. Een maatschappelijk debat over collaboratie in de Tweede Wereldoorlog is gestart met de lancering van het project in de pers in februari 2023 en met het debat in de Rode Hoed in oktober 2023. Er zullen daarnaast voorlichtings- en instructiebijeenkomsten worden gehouden over zoeken in en interpreteren van het archief. Ook wordt op regionaal en lokaal niveau via de RHC's en via burgemeesterskringen en de regionale/lokale pers actie ondernomen om het publiek te informeren voorafgaand en tijdens het online plaatsen.

<https://oorlogsvoorderechter.nl/>

Het Utrechts Archief

In 2020 startte Het Utrechts Archief (HUA) een groot digitaliserings- en ontsluitingsproject met betrekking tot de bronnen uit en over de Tweede Wereldoorlog. Dankzij steun van het Mondriaanfonds zijn inmiddels circa 50 meter aan oorlogsbronnen afkomstig uit verschillende

archieven en collecties gedigitaliseerd. Hiervan is een deel gemetadateerd op namen van personen en/of locaties > zie [Tweede Wereldoorlog – Het Utrechts Archief](#). De (meeste) bronnen zijn volgens de Archiefwet openbaar en daarmee beschikbaar ter inzage op de studiezaal. Enkele bronnen bevatten echter nog (bijzondere) persoonsgegevens van mogelijk nog levende personen, wat digitale publicatie in de weg staat, gezien de Algemene Verordening Gegevensbescherming. In 2021 werden daarvoor twee DPIA's opgesteld, die na een positief advies van de Functionaris Gegevensbescherming werden vastgesteld door het managementteam. Door de grote verscheidenheid aan oorlogsarchieven was het onmogelijk per archief zo'n analyse te maken en daarom zijn aansluitend twee beslisbomen opgesteld: één voor archieven mét en één voor archieven zonder bijzondere en strafrechtelijke persoonsgegevens. Er zijn vijf mogelijke uitkomsten van deze beslisbomen, die wel wat overeenkomst vertonen met de acht scenario's uit Hoofdstuk 4 van dit advies:

- Uitkomst A: scans en metadata publiceren
- Uitkomst B: (geselecteerde) metadata publiceren, scans niet
- Uitkomst C: alleen scans en metadata van overleden personen publiceren (selecteren nodig)
- Uitkomst D: scans en metadata niet publiceren [alleen inzage na ontheffing (in een besloten omgeving digitaal / studiezaal)]
- Uitkomst E: scans publiceren, geen metadata beschikbaar

In een overzicht wordt bijgehouden op welke (onderdelen van) elk archief elke uitkomst van A t/m E is toegepast en waarom. Archiefstukken die nog beperkt openbaar zijn, kunnen na toestemming van de archivaris bij Het Utrechts Archief worden ingezien en daar mogen dan kopieën uit gemaakt worden.

Het Utrechts Archief heeft enkele pilots uitgevoerd waarbij werd gematcht met het digitale Register van overledenen van het CBG na 1994. Van de 11.687 persoonsvermeldingen werd 45% gematched met het Nationaal Register van Overledenen. Documenten met betrekking tot deze personen konden dus openbaar worden! Een indrukwekkend resultaat.

Ieder jaar worden persoonsvermeldingen die openbaar worden vrijgegeven. Daarnaast wordt in persoonlijke oor-

logsverhalen op de website en in een zevendelige podcast *Utrecht in oorlogstijd* die periode voor de hedendaagse bezoekers verlevendigd, zie [Luister naar de podcast Utrecht in oorlogstijd – Het Utrechts Archief](#)

<https://hetutrechtsarchief.nl/>.

Voor de beslisbomen zie: <https://kia.pleio.nl/groups/view/e6cc3917-44f8-4dc6-ab25-65550c841624/informatierecht/blog/view/037f7a61-c51a-4d7f-a659-4737d5e5fa7b/beslisboom-avg-wo2-bronnen>

Regionaal Archief Tilburg

In het kader van 75 jaar bevrijding digitaliseert Regionaal Archief Tilburg de archieven uit de periode 1939-1945 integraal. Door het digitaal toegankelijk maken van archiefmateriaal wordt de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog levend gehouden voor komende generaties. Het gaat in de praktijk om heel verschillende typen archief: van familie-, persoons- en bedrijfsarchieven, archieven van de gemeentelijke instanties, postduiven- en andere verenigingsarchieven, archief van de Winterhulp, tot archief van de Luchtbeschermingsdienst, het Rode Kruis en de Nederlands Israëlitische gemeente. Er zijn ook collecties dagboeken en brieven en documentatie uit de oorlogsperiode.

Nadat de archieven in hun geheel zijn gescand, wordt een korte impact-analyse gemaakt op basis van een stappenplan. Per inventarisnummer wordt de beschrijving en dan de inhoud bekeken en beoordeeld of er gevoelige informatie instaat over (mogelijk) nog levende personen.³² Van de bevindingen in de impact-analyses wordt een overzicht bijgehouden in een matrix. In principe komen alle gescande archieven online, een uitzondering wordt gemaakt voor de inventarisnummers met gevoelige informatie over (mogelijk) nog levende personen. De beperking kan bestaan uit het niet integraal doorzoekbaar op de website plaatsen óf helemaal niet digitaal beschikbaar stellen, alleen fysiek op de studiezaal. Het archief van het gemeentebestuur Tilburg (archief 484, 1938-1985) staat bijvoorbeeld in zijn geheel gescand en doorzoekbaar online, inclusief de oorlogsjaren. Er zijn dus drie mogelijke scenario's:

1. In zijn geheel gescand doorzoekbaar online
2. Gescand, maar niet doorzoekbaar online (inventarisnummers met gevoelige info)

³² Een voorbeeld van zo'n analyse is te vinden in: KVAN/KIA Richtlijn openbaarheid van archieven van en over de Tweede wereldoorlog, <https://kia.pleio.nl/files/view/9ae236e5-8cff-4e90-b39f-b4f45c609673/richtlijn-openbaarheid-archieven-tweede-wereldoorlog-eindversie-april-2022.pdf>

3. Gescand, maar niet online, alleen op studiezaal in te zien (idem met zeer gevoelige info)

Archieven die nog beperkt openbaar zijn kunnen op aanvraag worden ingezien, met toestemming van de archivaris mogen daar kopieën van worden gemaakt. Het Regionaal Archief Tilburg is zich ervan bewust, dat er enig risico wordt genomen bij het online plaatsen van archieven waar onbedoeld toch gevoelige gegevens van nog levende personen in kunnen voorkomen. Voor mensen, die willen reageren, is een chatfunctie ingericht. Daaruit blijkt, dat verreweg de meesten van hen hun hart willen luchten, niet zozeer een klacht hebben.

Regionaal Archief Tilburg faciliteert onderzoek naar de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog en doet ook met behulp van vrijwilligers zelf onderzoek in de diverse archieven en collecties. De resultaten worden gepubliceerd op de Wiki Midden-Brabant.

<https://www.regionaalarchieftilburg.nl/>

https://wikimiddenbrabant.nl/Categorie:Tweede_Wereldoorlog_Tilburg

Stadsarchief Amsterdam

In principe hanteert het Stadsarchief de stelregel dat bijzondere persoonsgegevens in relatie tot WO2 in openbaarheid beperkt worden, maar er zijn beredeneerde uitzonderingen. In 2021 zouden alle 2542 'zuiveringsdossiers' van Amsterdamse ambtenaren die na WO2 onderzocht werden op hun handelen in WO2 openbaar worden. Uit onderzoek bleek dat daarvan nog twee personen in leven waren, op deze dossiers bleef de beperkte openbaarheid gelden. Inmiddels zijn beiden overleden en zijn deze dossiers ook openbaar geworden.

De dagrapporten uit WO2 van de Gemeentepolitie zijn gewoon openbaar, en via de inventaris op dat archief gescand online in te zien. Deze dagrapporten zijn ook geïndexeerd en op naam toegankelijk gemaakt in de persoonsindexen van het Stadsarchief. Bij die persoonsindexen geldt de standaardregeling dat een scan pas zichtbaar is 100 jaar na geboorte of na vastgesteld overlijden.

Het Stadsarchief heeft in 2022 en 2023 de eigen digitale persoonsindexen gematcht met overlijdensgegevens. Allereerst met de persoonslijsten van de basisadministratie vanaf 1994, die het CBG beheert. Daaruit bleek, dat van

de totaal 2.3 miljoen records van 21% kon worden vastgesteld, dat die persoon was overleden. De documenten met betrekking tot deze personen, zo'n 376.222 overledenen (één persoon kon meerder keren in een index voorkomen) konden nu openbaar worden. Onder meer de archiefkaart van Johan Cruijff werd openbaar. In 2023 is vervolgens gematcht met de bij CBG gedigitaliseerde persoonskaarten uit de eerdere periode 1939-1994. Dit leverde nog weer 95.145 nieuwe matches op, met 79.831 records die extra openbaar konden worden. Dit indrukwekkende resultaat geeft aan hoeveel meer archief openbaar kan worden door matching, zie ook hoofdstuk 4 onder 2.

<https://www.amsterdam.nl/stadsarchief/organisatie/blog-bronnen-bytes/matching-persoonskaarten-openbaar-making/>

Netwerk Oorlogsbronnen (NOB), sinds eind 2023 WO2NET

In 2017 is het voormalige Netwerk Oorlogsbronnen, nu overgegaan in WO2NET, begonnen met het samenbrengen en koppelen van databronnen met betrekking tot oorlogsbetrokkenen WO2. Onder deze term wordt verstaan: slachtoffers van oorlogshandelingen en vervolging, maar ook mensen die bij oorlogshandelingen betrokken of getroffen zijn geweest en de oorlog hebben overleefd. Te denken valt aan onderduikers, verzetsstrijders, bestuurders, (prominente) collaborateurs.

Het WO2NET is begonnen met het samenbrengen van de gegevens van de Oorlogsgravenstichting, de Nationale Database Vervolgingsslachtoffers (NDVS, achterkant van het Joods Monument), de Erelijst-database van het NIOD, kampcartotheken van de Arolsen Archives, de gegevens verzameld door Herinneringscentrum Kamp Amersfoort en de Vriendenkringen Neuengamme en Natzweiler. In de loop der jaren heeft WO2NET ruim 100 datasets met namen van oorlogsbetrokkenen ontvangen en inmiddels kan WO2NET het brede publiek zelf online gegevens over mensen aanbieden.

Al deze datasets worden samengebracht en per regel of record gematcht op naam, geboortedatum, geboorteplaats, sterfdatum, sterfplaats (voor zover de gegevens bekend zijn). Op basis van waarschijnlijkheid wordt bepaald of verschillende datasets over dezelfde of over verschillende personen gaan. Inmiddels zijn 3.716.371

records/regels in het systeem ingevoerd (juni 2023) en daaruit zijn 40.2918 levens van mensen gereconstrueerd. Voor deze 40.2918 mensen geldt dat ze meer dan 100 jaar geleden geboren zijn en/of er overlijdensgegevens bekend zijn.

Sinds 2018 biedt het WO2NET zijn Oorlogslevens dataset aan voor matching met archieven of namenlijsten van andere organisaties. Zo heeft het WO2NET matches uitgevoerd voor het NA (Joodse Raad Cartotheek, Kamp Vught Cartotheek, Engelandvaarders, Arbeidsinzet), het Anne Frankhuis (de Kennisbank Anne Frank), het NIMH (Koopvaardij), Stadsarchief Amsterdam (Paspoorten 40-45, Marktkoopkaarten), Stadsarchief Rotterdam (Arrestatiekaarten).

In deze projecten maakt het WO2NET voor de bronleverancier lijsten met matches en aanvullende geboorte- en overlijdensinformatie zodat de bronleverancier kan concluderen wie niet meer in leven zijn, zodat deze archiefstukken openbaar gemaakt kunnen worden.

<https://www.oorlogsbronnen.nl/>

NIOD

Het NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies beheert vele typen oorlogsarchieven, en is doende daarvan zoveel mogelijk te digitaliseren en – waar mogelijk – online toegankelijk te maken. Er wordt onderscheid gemaakt tussen openbaar stellen enerzijds en online plaatsen anderzijds, en voor beide processen worden verschillende risico-analyses verricht.

Als voorbeeld de werkwijze voor het online zetten van scans en transcripties van de openbare inventarisnummers uit de [brievencollectie](#) uit de oorlogsjaren. Deze collectie is opgenomen in het Unesco Memory of the World Register en bevat onder meer brieven van vervolgte Joden, dwangarbeiders, onderduikers, politieke gevangenen, verzetsmensen, *displaced persons*, vluchtelingen en oostfrontvrijwilligers. Onderwerpen als de hongervinter, collaboratie, verzet, naoorlogse berechting, en het dagelijks leven komen aan de orde. Naar aanleiding van de risicoanalyse konden 97,9% van de inventarisnummers met scans en HTR/OCR online worden gezet.

Tijdens de eerste stap is gekeken naar representativiteit; welke inventarisnummers kunnen op basis van aard en inhoud geclusterd worden? Per cluster wordt één representatief inventarisnummer aangemerkt. Tijdens de tweede stap is steekproefsgewijs een fysieke analyse verricht. Hiervoor zijn de representatieve inventarisnummers uit stap 1 geselecteerd en de overgebleven ‘losse’ inventarisnummers, die op basis van aard en inhoud niet gebundeld konden worden. Hoe diepgaand het fysieke onderzoek is uitgevoerd, is dus afhankelijk van het representativiteitsbeginsel (uit stap 1). In totaal is 50,6% procent van de inventarisnummer in hun geheel fysiek doorgenomen en is 49,4% van de inventarisnummer beoordeeld aan de hand van het representativiteitsbeginsel.

Tijdens de fysieke analyse is op verschillende aggregatieniveaus (in de bron zelf, maar ook binnen de archiefbeschrijvingen) gekeken naar een aantal aspecten. Denk onder meer aan ethiek, eventuele privaatrechtelijke afspraken met schenker(s), de context, het soort persoonsgegevens, mate van structuur en de herleidbaarheid naar een identificeerbare (nog in leven zijnde) persoon. Voorbeeld: als geen achternaam en/of geboortedatum wordt vermeld, bleek na analyse – in de meeste gevallen – géén sprake te zijn van een gestructureerd persoonsgegeven (dus een persoonsgegeven in de zin van de AVG). Adresgegevens ouder dan 75 jaar zijn tijdens de analyse als zeer gering herleidbaar beschouwd, aangezien het aannemelijk is dat deze verouderd zijn.

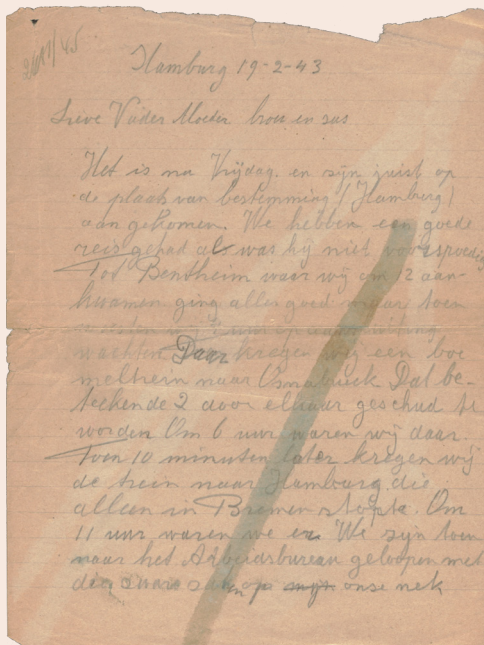
Op basis van de bevindingen is één van de onderstaande scenario's toegewezen:

4. Online beschikbaarstellen met OCR/HTR.
4. Online beschikbaarstellen met disclaimer mét OCR/HTR
5. Online beschikbaarstellen met disclaimer zonder OCR/HTR
6. Niet beschikbaarstellen en disclaimer bij de beschrijving van het inventarisnummer.

Hoewel deze persoonsgegevens bij scenario 2-3 geen persoonsgegevens in de zin van de AVG betreffen – omdat deze bijvoorbeeld niet of zeer gering herleidbaar zijn – dient de disclaimer ervoor om gebruikers bewust te maken dat deze bij secundaire verwerkingen door archiefgebruikers, bijvoorbeeld door verrijking of het leggen van verbanden, soms ineens wél herleidbaar kunnen worden. Naast de disclaimer en de maatregelen voor het waarborgen van

de privacy die reeds zijn ingebed in de scenario's, zijn er soms ook aanvullende maatregelen getroffen. Denk onder meer aan het pseudonimiseren van archiefbeschrijvingen. Bij klachten worden scans en/of transcripties tot nader order binnen 72 uur offline gehaald.

Beperkt openbare archieven kunnen op aanvraag en na toestemming van de directeur worden geraadpleegd en gekopieerd, de nadruk ligt daarbij op de verantwoordelijkheid van de bezoeker. Uitzondering vormen de archieven die in bruikleen zijn van het NA, daarmee wordt de lijn van het NA gevolgd, waar geen kopieën mogen worden gemaakt van beperkt openbare stukken.

Archief NIOD 247, inv.nr 39 brief van Kees Klok uit een werkkamp in Hamburg van het Deutsche Arbeitsfront aan zijn familie.

<https://www.niod.nl/>

<https://www.archieven.nl/mi/298/?mivast=298&mi-zig=210&miadt=298&micode=247&miview=inv2>

CBG, Centrum voor Familiegesciedenis

Voorbeeld van het Indisch Oud-Paspoort Archief: het vrijgeven van een collectie met respect voor de AVG, dankzij het Nationaal Register van Overledenen (NRO).

Het CBG Centrum voor familiegesciedenis beheert een collectie paspoortaanvragen van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, die is gevormd in de jaren 1950-1960. Nadat Nederland de nieuw gevormde staat Indonesië had erkend, waren er nog zo'n 400.000 Europeanen in de voormalige kolonie aanwezig. Hoewel deze personen de gelegenheid kregen te opteren voor het staatsburgerschap van Indonesië, wilde het overgrote deel naar Europa, in het bijzonder naar Nederland, omdat zij voor zichzelf en hun familie geen toekomst meer zagen in de nieuwe republiek Indonesië. Deze "repatriëring" – een wrange benaming omdat velen voor de eerste maal de reis maakten – was alleen mogelijk met de juiste papieren. Degenen die geen geldig paspoort bezaten, moesten dit aanvragen. Hierbij moest het Nederlanderschap worden bewezen zoals verwoord in de wet van 1892. Daardoor worden op deze aanvraagkaarten niet alleen de ouders van de aanvrager maar vaak ook de grootouders vermeld. Tegelijkertijd worden ook de echtgenoot en eventuele kinderen vermeld, waardoor de kaarten van grote waarde zijn voor stamboomonderzoek. Aan de kaarten zijn doorgaans pasfoto's bevestigd. De omvang van deze collectie is ongeveer 150.000 kaarten.

De collectie is gescand in het kader van het programma Erfgoed van de Oorlog, vooral vanwege het belang van deze bron en het gevaar van verval en slijtage. De kaarten zijn in dezelfde operatie ontzurd, ontdaan van nietjes en op hoofdlijnen geïndexeerd. De vraag of de kaarten openbaar konden worden en online konden komen riep twijfel op met name over de privacywetgeving de AVG. Maar hier bleek het Nationaal Register van Overledenen (NRO), de door het CBG beheerde gedigitaliseerde persoonskaarten en persoonsindexen uit het bevolkingsregister vanaf 1938 tot heden, opnieuw de oplossing.³³ De index op het Indisch paspoortenarchief kon worden gematcht met het NRO, zodat kon worden nagegaan welke personen al dan niet waren overleden. Voor overledenen geldt de AVG immers niet. Als gegevens niet voorkwamen in het NRO, werden die betreffende kaarten nog niet online geplaatst. De matching wees uit, dat grofweg driekwart van de gehele set

³³ Zie voor matchen van persoonsgegevens uit archieven met overlijdensgegevens ook hoofdstuk 4 paragraaf 2

paspoortaanvragen openbaar kon worden en online kon komen.

In overleg met de organisatie Herdenking 15 Augustus is gekozen de Indische paspoortaanvragen openbaar te maken op de dag voorafgaand aan de Indië-herdenking in 2023. Bij de presentatie bleek al direct hoe emotioneel deze bron is voor velen: uiteraard is de foto veelzeggend maar ook de vermelding van verschillende gegevens en familieleden op één aanvraagkaart zorgde voor confrontatie. Op de TongTong Fair (voorheen Pasar Malam) heeft het CBG eveneens presentaties gegeven en in een stand de gelegenheid geboden aan bezoekers met hulp van een CBG medewerker een kaart op te zoeken. Juist door de persoonlijke benadering, met uitgebreide ruimte voor context en verhalen, was hierbij geen enkele wanklank te horen.

De gehele index is online geplaatst waardoor ook zichtbaar is welke kaarten nog niet openbaar zijn. Nog vrijwel iedere week komen er nieuwe verzoeken tot openbaarmaking van specifieke kaarten binnen bij het CBG. Het gaat doorgaans om mensen die niet in Nederland zijn overleden (en daarvoor niet gemacht konden worden met het NRO). Voor de kaarten die nog niet gepubliceerd kunnen worden, kan men een ontheffing aanvragen. Van de bijna 240 verzoeken daartoe is 95% gehonoreerd. Directe familie kan ook verzoeken om de achterkant te mogen inzien. Hierop staan doorgaans kinderen vermeld en deze zijde is daarom niet standaard openbaar.

De casus van de Indische Paspoortaanvragen maakt duidelijk hoe belangrijk één collectie kan zijn: juist in de Indische gemeenschap is door de eerste generatie alleen vooruit gekeken, naar de toekomst toe. Nu de volgende (vaak pas de derde) generatie vragen gaat stellen, kan deze collectie een brug vormen, en een inleiding tot een gesprek tussen generaties.

Door de vergelijking van een index van een collectie met het NRO kan er doorgaans een veel groter deel van de collectie worden vrijgegeven. In het afgelopen jaar hebben onder meer de stadsarchieven van Amsterdam, Den Haag en Utrecht hier al goede resultaten mee bereikt. Ook het Nationaal Archief heeft inmiddels ervaring met deze methode. Er wordt op deze manier voldaan aan de AVG, de Archiefwet, én bovenal aan het verlangen van onderzoekers meer bronnen openbaar te maken.

<https://cbg.nl/>
<https://cbg.nl/kennis/themas/indische-voorouders/>

Handwritten entries on the form include:
 - Name: AMIOT
 - Date of birth: 2 NOV 1918
 - Nationality: NEDERLANDSE
 - Family details for father (PIERE VICTOR MARI FRANÇOIS) and mother (MELODE DA COSTA).
 - Red handwritten notes: "Wife for Mrs. 'Natalie van der Meer' in West (Indische Archief) 1941/42 and 17/1/58 C.S. Singapore."

Voorbeeld van een paspoortaanvraag uit de CBG-collectie

Arrestantenkaarten 1940-1945 bij het Stadsarchief Rotterdam

Het Stadsarchief Rotterdam heeft de arrestantenkaarten van de gemeentepolitie uit de periode 1940-1945 online gezet. Dit is een rijke bron voor de oorlogsgeschiedenis van Rotterdam, zoals bijvoorbeeld die van het verzet. Veel verzetsmensen of mensen die van verzetsactiviteiten werden verdacht werden immers gearresteerd. Door samenwerking van het Stadsarchief met het Netwerk Oorlogsbronnen kon gebruik worden gemaakt van de dataset Oorlogslevens van WO2NET. De kaarten van personen die niet in deze dataset voorkwamen als zijnde overleden, werden niet online geplaatst.

<https://stadsarchief.rotterdam.nl/over-ons/nieuws-overzicht/arrestantenkaarten-1940-1/>

Arrestantenkaarten 1940-1944 online

Vanaf 2 juni zijn de arrestantenkaarten van de Rotterdamse Gemeentepolitie uit de oorlogsjaren online beschikbaar. Onder de arrestanten waren 'gewone' criminelen, maar ook personen die zijn opgepakt vanwege hun Joodse achtergrond of hun rol in het verzet. Op de kaarten vind je behalve de persoonsgegevens, informatie over wanneer iemand is aangehouden en soms ook waarom.

De arrestantenafdeling van de Rotterdamse politie vervulde tijdens de oorlog een regionale functie. Het waren dus niet alleen Rotterdammers die werden vastgehouden in het hoofdbureau aan het Haagseveer of in een van de andere bureaus. Op de arrestantenkaarten staan ook namen van mensen uit Schiedam, Vlaarding en andere nabijgelegen plaatsen.

Na een korter of langer verblijf in een politiecel volgde vrijlating of overbrenging naar een gevangenis of concentratiekamp. Veel Rotterdamse arrestanten belandden in Kamp Amersfoort of Kamp Vught. In de laatste maanden van de oorlog zijn ook tientallen arrestanten gefusilleerd.

Welke kaarten zijn doorzoekbaar?
Op dit moment zijn arrestantenkaarten uit de jaren 1940-1944 te vinden via [Zoeken op personen](#). Het gaat om personen van wie vast staat

Binnen de EU

Onderstaand enkele uitkomsten van recente onderzoeken naar de omgang met oorlogsarchieven in de EU-landen en het voorbeeld van de Arolsen Archives.

Onderzoek EHRI

Eind 2022 verscheen het rapport van de European Holocaust Research Infrastructure (EHRI), instituut opgericht door de EU, over de invloed van de AVG op de praktijk van openbaarheid van archieven over de Holocaust en op het wetenschappelijk onderzoek over de Holocaust. Het onderzoek werd uitgevoerd in 13 lidstaten plus Israël en het UK.³⁴

De vraagstelling was tweeledig:

1. Welke regels zijn er in de nationale wetgeving opgenomen over het verwerken van persoonsgegevens in het kader van 'archiveren in het algemeen belang' en 'historisch en wetenschappelijk onderzoek' uit de AVG? Is daarbij gebruik gemaakt van de mogelijkheid uit Preambule 158 van de AVG om speciale voorzieningen te treffen voor onderzoek naar de Holocaust?
2. Wat is de invloed van deze voorzieningen op de toegankelijkheid van archieven over en onderzoek naar de Holocaust?

Wat betreft het antwoord op de eerste vraag, is de conclusie, dat in alle landen regels over verwerking van persoonsgegevens met als grondslag 'archiveren in het algemeen belang' en 'historisch en wetenschappelijk onderzoek' in de nationale wetgeving zijn opgenomen, maar dat de uitkomst toch verschillend is. Dat komt omdat de rechtssystemen, waarbinnen naast de Europese privacyregels ook vanouds nationale archief- en/of erfgoedwetgeving met privacybepalingen bestaat, verschillen. Ook zijn de tradities en cultuur van de landen verschillend. Op die manier is de verwachting, dat de AVG zou zorgen voor uniformering van de wetgeving, niet uitgekomen. Wanneer de al vóór de AVG bestaande regels niet in tegenspraak waren met de AVG, zijn die in werking gebleven. Gevolg is, dat sommige nationale wetgeving meer restricties op toegang tot de (oorlogs)archieven kent dan andere. Vanuit juridisch standpunt echter zijn alle regelingen aanvaardbaar. Geen enkel land heeft de 'Holocaust-uitzondering' uit Preambule 158 van de AVG geïmplementeerd in eigen wetgeving. Een gedeel-

telijke uitzondering vormt Duitsland, waar de bescherming van persoonsgegevens zich volgens de nationale wetgeving niet beperkt tot levende personen. In de Duitse archiefwetgeving, gebaseerd op de grondwet, gelden privacyregels ook nog enige tijd na het overlijden van personen. Deze wetgeving is op het niveau van de Länder vastgesteld en houdt meestal een periode van 10 jaar na overlijden in, maar er zijn uitzonderingen zoals Sachsen-Anhalt, waar 30 jaar na overlijden geldt. Als de geboorte- en sterfdatum onbekend is, wordt een periode van 60 jaar na ontstaan van de documenten gehanteerd, maar in Berlijn bijvoorbeeld 70 jaar. Er kunnen op al deze termijnen uitzonderingen worden gemaakt, bijvoorbeeld als de betrokkenen ermee instemmen. Voor wetenschappelijk onderzoek wordt per geval bekeken of een uitzondering mogelijk is. Wel zijn recent in de archiefwetten van de Länder als uitzonderingsgronden opgenomen 'rehabilitatie, teruggave en opheldering van het lot van vermiste of overleden personen', speciaal uit de Nazi periode, de periode van de Russische bezetting en van de DDR. Dit stemt overeen met de inhoud van Preambule 158, zodat de conclusie is, dat Duitsland deze Preambule gedeeltelijk heeft geïmplementeerd in de archiefwetgeving van de Länder.

Het antwoord op de tweede vraag blijkt uit de beschrijvingen per land. De uitkomst van nationale wetgeving geënt op de AVG blijkt in de onderzochte landen, zoals hierboven beschreven, verschillend te zijn. Dat heeft tot gevolg dat ook de praktijk van de toegang tot archieven met betrekking tot de Holocaust verschillend is of is gebleven. In sommige landen bestaan meer restricties voor onderzoekers dan in andere. Zo speelt bijvoorbeeld in Oostenrijk, Frankrijk, Griekenland, Italië en Litouwen de nationale privacywaakhond een rol in het bepalen van toegang tot privacygevoelige archieven, in andere landen wordt dat aan de beheerder van de archieven overgelaten. Soms, zoals in Frankrijk, speelt ook de originele archiefvormer, bijvoorbeeld een gerechtelijke instantie of het bevolkingsregister, een rol. In Frankrijk, Duitsland en Italië zijn enige tijd na overlijden gevoelige persoonsgegevens in archieven nog niet openbaar, terwijl ze in andere landen direct na (aangevoond) overlijden openbaar zijn. De openbaarheidssperiode is ook overal verschillend. Zo zijn in het stuk vele voorbeelden te vinden.³⁵

³⁴ [Zoeken | Europese holocaustonderzoeksinfrastructuur \(ehri-project.eu\)](#)

³⁵ Zie de beschrijvingen per land in hoofdstuk 2 en Bijlage 2 van het rapport.

In de Conclusion van het rapport pleit de EHRI voor het vermijden van pseudonimiseren, dat in veel landen wordt gebruikt als mitigerende maatregel, bij het openstellen van Holocaust-archieven. De EHRI wil zich verder inzetten voor meer eenheid in de implementatie van AVG artikel 89, met als doel dat toegang tot informatie over de Holocaust eerder meer dan minder mogelijk wordt. Ook hieruit kan afgeleid worden, dat de praktijk in de onderzochte landen (nog) niet tot betere en meer uniforme toegang tot archieven over de Holocaust heeft geleid.

Zie ook Bijlage 3.

Vergelijkend onderzoek van het Belgische Rijksarchief

In 2019 is op initiatief van de Belgische Rijksarchivaris een kleiner, vergelijkend onderzoekje uitgevoerd naar de toegankelijkheid van archieven over berechting van collaborateurs uit WO2 in vier Europese landen: Denemarken, Frankrijk, Noorwegen en Nederland. Het onderzoekje vond plaats aan de hand van een vragenlijst die aan de nationale archieven werd toegestuurd.

In alle vier deze landen bleek het nationaal archief deze archieven te beheren en verantwoordelijk te zijn voor de publiekstoegang ertoe. In Frankrijk zijn overigens ook de departementale archieven beheerders en het ministerie van Defensie beheert de archieven van de militaire tribunalen. De voorwaarden voor toegang blijken wel verschillend: in Denemarken is in een regeling van het Nationaal Archief bepaald dat de toegang tot gevoelige archieven is beperkt tot archieven van 75 jaar en ouder. In de praktijk zijn de meeste archieven uit de bezettingstijd al openbaar. In Frankrijk valt de toegang onder de *Code du patrimoine et arrêté dérogatoire*, hetgeen onder meer inhoudt dat zij na 65 jaar openbaar zijn, en heeft onder die condities iedereen, die dat wil toegang. In december 2015 heeft de Franse regering bovendien bepaald dat archieven die betrekking hebben op het Vichy-regime vanaf dat moment openbaar zijn, en dat ook voor iedereen. In sommige gevallen bij nog niet openbare archieven moet de archiefvormer, bijvoorbeeld Defensie, eerst toestemming geven. In Noorwegen zijn de archieven over de berechting van collaborateurs al vrij toegankelijk, aangezien de toepasselijke wetgeving een termijn van 60 jaar hanteert voor de openbaarheid van archieven. Bovendien heeft de Noorse Nationale Archivaris in 2014 bepaald, dat archieven over de strafvervolg

van collaborateurs uit WO2 niet langer vertrouwelijk zijn. Toch is er soms sprake van vertrouwelijke informatie in deze dossiers, reden waarom ze nog steeds op aanvraag zijn in te zien in de studiezaal van het Nationaal Archief en aanvragen individueel worden bekeken voordat er inzage wordt gegeven. Gevoelige gegevens zijn alleen toegankelijk voor wetenschappelijke onderzoekers. In Nederland is het archief beperkt openbaar op grond van de Archiefwet en hanteert het Nationaal Archief vanwege het grote bezoekersaantal en de praktische uitvoerbaarheid een aparte inzageprocedure waarbij rekening wordt gehouden met de AVG. Deze beperkingen vervallen in 2025.

Wat betreft het maken van kopieën uit deze archieven, dit is in de vier landen meestal onder voorwaarden toegestaan, Nederland vormt de uitzondering. In Noorwegen wordt gevoelige informatie onleesbaar gemaakt in de kopieën bestemd voor algemeen publiek, niet voor wetenschappers. Op de vraag naar de wijze van beschikbaarstellen en in verband daarmee de werklust voor de nationale archieven antwoordt Denemarken dat dit meestal in digitale vorm gebeurt. Frankrijk antwoordt dat er sinds het besluit van 2015 om tijd te besparen speciale plekken en procedures zijn ingericht voor de raadpleging, in Noorwegen is vanwege het hoge aantal aanvragen (circa 6.000 per jaar) besloten het hele archief van 1200 strekkende meter te digitaliseren en in Nederland is dat laatste ook het geval.

Frankrijk merkt nog op weinig klachten over de openbaarheid van deze archieven te ontvangen van de kant van de families van de betrokkenen, mede omdat hergebruik van de informatie bij wet verboden is en ook omdat de feiten al uitgebreid in de pers van die tijd zijn behandeld, en die perspublicaties vrij toegankelijk zijn. Ook in Nederland komen bij het Nationaal Archief momenteel (2023) weinig klachten binnen over de huidige situatie van de (beperkte) toegankelijkheid van het archief.

Arolsen Archives

Arolsen Archives, na de oorlog gestart als International Tracing Service (ITS) is het internationale onderzoekscentrum voor slachtoffers van de vervolgingen en andere misdaden begaan door de nazi's, gevestigd in Bad Arolsen in Duitsland. Voor dat doel werden administraties van concentratiekampen, gevangnissen etcetera in origineel of in kopie verzameld. Opgezet als dienst voor het opsporen van na de oorlog vermiste personen is het zijn taak meer gaan

verleggen naar het fungeren als bron voor onderzoek naar de Tweede Wereldoorlog in het algemeen. Arolsen Archives heeft momenteel meer dan 30 miljoen documenten online staan van 25 jaar en ouder, zoals administratie van concentratiekampen en gevangenis en informatie over dwangarbeid. De centrale namenindex alleen al beslaat 50.000 kaarten en bevat ongeveer gegevens over 17.5 miljoen personen, allen slachtoffers van de Nazi's. De missie van Arolsen Archives is 'De herinnering levend houden aan de miljoenen die vervolgd en vermoord werden door de Nazi's'.

Arolsen Archives wordt bestuurd door een internationale commissie (IC), waarin regeringsvertegenwoordigers van de elf lidstaten, onder wie Nederland, zitting hebben. In 1980 werd bepaald dat de toenmalige ITS er alleen was voor de (nazaten van) vervolgingsslachtoffers, en werden er geen historische onderzoekers meer toegelaten, waar dat voordien nog wel gebeurde. Dit veranderde in 2012 met het Berlin Agreement, waarna de archieven van Arolsen voor onderzoekers opengingen en onderzoekers ook ondersteuning kregen. Er vond een professionalisering plaats, waarbij gediplomeerde archivariissen in dienst kwamen, en er inventarissen en indexen op de verzamelde archieven en collecties werden gemaakt. Belangrijk was het besluit om alle documenten ouder dan 25 jaar openbaar te stellen. In 2015 volgde het besluit om de toegangen én de documenten online te zetten, om te beginnen van die archieven waarvan de originelen en rechten bij Arolsen zelf berustten.

Door het grote succes van de op de website gepubliceerde informatie en de voortdurende vraag vanuit het publiek wilde men vervolgens in 2019 meer toegangen en documenten online gaan zetten, ook die waarvan Arolsen niet de originelen, maar kopieën beheerde.

Dat gaf een interne discussie, er was angst dat:

- Arolsen onprofessioneel over zou komen omdat niet alle materiaal volgens de regels van de kunst ontsloten was;
- er juridische problemen zouden ontstaan omdat niet alle rechten van de beheerde archieven duidelijk zijn;
- nakomelingen van slachtoffers niet zouden willen dat de informatie online zou komen;
- er misbruik van de informatie zou worden gemaakt.

Uiteindelijk kwam men tot de conclusie dat de missie: het belang van de herinnering aan de slachtoffers en van

erkenning van en educatie over wat er gebeurd was in de Holocaust hiertegen opwoog. Vanaf dat moment werd steeds meer archief van 25 jaar en ouder online gezet, ook van archief waarvan Arolsen alleen een kopie heeft. Daartoe zijn overeenkomsten gesloten met de beheerders van de originelen. Er is niet gecontroleerd of mensen nog in leven zijn; het enige criterium is de 25 jaar-grens.

De gevreesde negatieve reacties en klachten bleven uit. Men had in 2019 een telefoonteam klaarzetten, maar dat bleek niet nodig. Van de circa 1,3 miljoen jaarlijkse website-bezoekers in de vier jaar sinds 2019 zijn slechts 9 klachten van privé personen ontvangen, alle van familieleden van slachtoffers, en 3 verzoeken van archiefinstellingen om materiaal offline te halen. In de meeste gevallen besloten deze klagers na een discussie en uitleg van de missie van Arolsen toch het materiaal online te laten, in enkele gevallen is het eraf gehaald. In 2022 werd een eigen privacyreglement vastgesteld en op de website gezet, zie: <https://arolsen-archives.org/en/about-us/statements/online-archive/>

Arolsen Archives stelt voor wat betreft de door hen beheerde originele documenten niet onder de Europese of Duitse privacyregels te vallen en hanteert eigen privacyregels voor omgang met en gebruik van de persoonsgegevens in de documenten die zij beheren. De laatste versie dateert van 2022.³⁶

Via een waarschuwing op de website van Arolsen Archives wordt de gebruiker er op gewezen, dat deze ervoor verantwoordelijk is dat identificeerbare persoonsgegevens van nog levende personen niet in strijd met enige wetgeving verder mogen worden verwerkt.

³⁶ Zie https://arolsen-archives.org/content/uploads/data-processing-rules_de-en-fr_2022-06-22.pdf

BIJLAGE 3. VERGELIJKEND OVERZICHT EHRI IMPLEMENTATIE VAN AVG ART 89 IN 15 LANDEN

5 Annex: Comparative table of national legislation implementing article 89 GDPR

	National privacy law with limited specific provisions	National privacy law with more elaborate provisions	Archival law with privacy provisions	Distinction between processing and publication	Code of conduct (implemented or not)	Role for the data protection authority	Appoint a data protection officer	Retention period as a guarantee
Austria		x	x			x		
Belgium		x		x	x		x (in some cases)	
Czech Republic	x						x (in some cases)	
France		x	x	x	x (implicitly – rules of deontology)	x		x
Germany		x	x	x			x (in some cases)	x
Greece		x		x		x	x (in some cases)	
Hungary	x			x				
Israel	x		x	x				
Italy		x	x	x	x	x		x
Lithuania	x					x		
The Netherlands	x		x					
Poland	x						x	
Romania	x							
Slovakia	x							
United Kingdom	x							

Note: many national privacy laws integrate pseudonymization as safeguards for the rights and freedoms of the data subjects. Since pseudonymization is a general principle of art 89 GDPR, it is not included in this table.

Uit: Report on impact of GDPR, European Holocaust Research Infrastructure, Deliverable 3.2, 2022

Zie [Zoeken | Europese holocaustonderzoeksinfrastructuur \(ehri-project.eu\)](https://zoeken.ehri-project.eu)

BIJLAGE 4. LITERATUURLIJST

Beladen archieven online, Netwerk Oorlogsbronnen, Amsterdam 2022

Zie <https://www.oorlogsbronnen.nl/nieuws/project-collaborateurs-online>

Declaration of the Stockholm International Forum on the Holocaust, 2023:

<https://www.ihra2023.hr/declarations-and-documents/>

Dutch to Make Public the Files on Accused Nazi Collaborators. New York Times, international edition, 25 april 2023

[Nederlanders maken dossiers over beschuldigde nazi-collaborateurs openbaar - The New York Times \(nytimes.com\)](https://www.nytimes.com/2023/04/25/world/europe/netherlands-nazi-collaborators-archives.html)

Bureau EIFFEL: *Onderzoek CABR. Een onderzoek naar de toegankelijkheid van het Centraal archief bijzondere rechtspleging vanuit een juridisch perspectief*, Den Haag, Nationaal Archief, februari 2022 (ongepubliceerd).

Is het verleden van 'foute Nederlanders' straks voor iedereen toegankelijk? Trouw, 16 februari 2023

[Is het verleden van 'foute Nederlanders' straks voor iedereen toegankelijk? \(trouw.nl\)](https://www.trouw.nl/nieuws/is-het-verleden-van-foute-nederlanders-straks-voor-iedereen-toegankelijk?ref=trouw.nl)

KVAN/KIA: *Richtlijn openbaarheid van archieven van en over de Tweede wereldoorlog*, 2022. <https://kia.pleio.nl/files/view/9ae236e5-8cff-4e90-b39f-b4f45c609673/richtlijn-openbaarheid-archieven-tweede-wereldoorlog-eindversie-april-2022.pdf>

Het project Oorlog voor de Rechter uitgelegd, zie <https://oorlogvoorderechter.nl/>

Report on impact of GDPR, European Holocaust Research Infrastructure, Deliverable 3.2, 2022

Zie <https://www.ehri-project.eu/search/content/report%20on%20impact%20GDPR>

Situation comparée en matière d'accès aux archives liées à la répression de la collaboration avec l'occupant nazi après la Seconde Guerre mondiale (Danemark, France, Norvège, Pays-Bas, Brussel, Nationaal Archief 2019 (ongepubliceerd)